

Reneszánszkori ünnepek Budán.

BEVEZETÉS.

Még sok apró mozaikdarabra van szükségünk, hogy plasztikus éleveségben láthassuk magunk előtt a XV. század Közép-Európájának legnagyobb uralkodóját, Hunyadi Mátyást és székhelyét, Budát. Ilyen apró, de fontos mozaikdarab Hans *Seybold* Budán 1476-ban papírravetett riportszerű följegyzése Mátyás és Beatrix lakodalmi ünnepeiről.

Az íróról keveset tudunk; az ajánlásban nevezi meg szülőhelyét, a dunamelléki Höchstadtot. Kéziratát 1482-ben fejezte be Seligenthalban, ahol akkor apácakolostori irnok volt. Később, 1487-ben a landshuti »Heiliger Geist«-kórház gondnoka, kevéssel ezután meghalt.

Művét egy bajor nemes, Thoman Jud von Bruckberg megbízásából írta néhány évvel az esküvő után.¹⁾ Magyarországra azonban saját elhatározásán kívül más okok is vezethették. A világlátás, az élménygyűjtés kedve a bajor fajnak sajátja, természetes tehát, hogy Hans Seybold is szívesen indult el a korai reneszánsz legkimagaslóbb uralkodója, Mátyás látására. Életének erről a legnagyobb élményéről részletes, világos és hatásos, néhol szinte kíméletlen följegyzést készített.

De éppen ez a kíméletlenség, amellyel Buda társadalmi életéből néhány sötét vagy fonák eseményt kiragad, arra a feltevésre késztet, hogy ezek megrögzítésével a naív szenzációkeresésen kívül más cél is vezethette tollát.

Gondoljunk arra, hogy hazájának hercegasszonyát, Kázmér lengyel király leányát, Hedviget Mátyás Beatrix előtt megkérte, de kosarat kapott. Hedvig Wittelsbach Lajos felesége lett. A házasságban azonban nem találta meg boldogságát; Eschenloer boroszlói krónikás szerint az is bántotta, hogy politikai okokból királyi trón helyett csak hercegi koronát kapott. Érdekelhetette tehát volt kérőjének esküvője.

A női kíváncsisághoz járult, hogy a német államok követei kimerítő jelentéseket küldtek Budáról hazájukba, csak Löffelholz doktor, Bajorország követe nem kapott a jelentéstételre hivatalos utasítást, pedig a bajor udvart érdekelhették az esküvő fényén kívül a Budán megjelent vendégek is. A meghívásokból következtetni lehetett ugyanis Mátyás külpolitikájának irányvezetésére és pillanatnyi állására.

Hedvig tehát érzelmi, férje pedig politikai okokból szerezhette meg Thoman Jud közvetítésével Seybold feljegyzéseit. Az író jegyzeteinek

földolgozása közben a magyar viszonyok sötétebb részleteit is kidomborította, hogy ezáltal — esetleg magasabb helyről jött utasítás szerint — Hedviget elriassza visszautasított kérése országától. Ezért a magyarokat rablóhajlamú, duhaj, kegyetlenkedő népnek tünteti föl, országukat pedig egy új Schlaraffenlandnak, ahol az ügyes lopást a törvény is megengedi.

Ezek a részletek a XV. századi viszonyoknak annyira eltorzított rajzai, hogy ezeket az író nem saját kezdeményezésére vehette be művébe. Kézirata számos helyén hódolattal, elismeréssel szól Mátyásról és a szeretet hangján a magyarokról. Az esküvő után még hazánkban maradt, mert itt jól érezte magát. Mindezt nem teszi, ha a magyar népet ő maga is durva barbárnak tartja.

Úgy látszik tehát, hogy a kézirat keletkezésének igazi oka a bajor hercegi család érdeklődése. Nyíltan nem vett ugyan tudomást a magyarországi eseményekről, mégis örömmel olvashatta Hans Seyboldnak Thoman Jud közvetítésével az udvarhoz eljuttatott följegyzéseit. A kézirat ugyanis a rori prépostság (Oberbayern) birtokában lévő feljegyzések szerint 1488-ban a hercegi udvarban volt. Onnan visszakerült Thoman Judhoz, majd a müncheni Staatsbibliothekba, ahol most is őrzik. Jele és száma : Cod. germ. 331.

Ez a mű nekünk annál értékesebb, mert Mátyás fővárosáról, Budáról és annak lakosságáról is sok értékes adatot örökített meg.

Ha írói sajátosságait vizsgáljuk, egy távoli kor számunkra nehézkes irodalmi módszerébe ütközünk. Az író élénk, ámbár gyakran szűkszavú előadásmódja csak tények közlésére szorítkozik ; személyes reflexiók számára aránylag kevés hely jut. Egyéni véleményalkotásnak is látjuk ugyan nyomait, de határozott ítéletet nem mond, hiányzik a magasabbrendű kritizálás biztonsága és megszokottsága művéből. Az események okát, hátterét, esetleg főnálló kapcsolatokat nem kutat ; neki csak az fontos, ami, nem pedig amiért valami történik. — A lelki folyamatokat nem vizsgálja, nem ad lélekbrázolást, ezért a szereplő személyek bizonyos mértékben hasonlítanak egymáshoz : egyoldalúak, egyszerűek, gyakran naívak.

Ámbár Mátyás és Beatrix lakodalma áll Seybold leírásának középpontjában, följegyez mindent, amit az alkalom eleje vet. Az összegyűjtött anyagot nem dolgozza föl valamilyen szerkezeti szabály szerint ; egymás mellett sokszor a megértés rovására egymással össze nem függő eseményeket mond el. Ezért műve széteső.

Noha irodalmi szempontból sok a hibája, történelmi értéke rendkívüli. Sorai mögött élénk ködlik Mátyás hatalma, megérezzük udvari életének sajátos illatát. Fölvonulnak előttünk a kor nagy neveinek viselői ; lojalitás vagy álnokság lakozik bennük. A király magabiztosan, szinte kedélyesen vegyül el köztük. Látjuk az uralkodót népe között, de visszavonulva, családi körben is. Mellette áll anyja : okos, akaraterős asszony, és felesége : uralomravágyó nő, akinek rendeltetése lett, hogy Magyarországot zűrzavarba taszítsa. Az esküvőn még előkelő, fönséges hölgy, de a történelemben végzetserű jelenség ; egy félszázad múlva az ő nyomdokain vonul be a török Mátyás fővárosába, amelyről a német vendég még csodálattal ír.

Hans Seybold műve tehát két, egymásnak ellentmondó színben tünteti föl hazánkat : az egyik túlzó torzkép a kalandozások »barbárainak«

utódairól, a másik pedig utopisztikus álmokkép a kelet szépségeiben bővelkedő Magyarországról. — Ez a kettős fölfogás általános rólunk a XV. századi Európában, hasonlóképpen jelenik meg a német irodalomban is. A vélemények közt az ellentétet fokozták a Mátyás hadi sikereit rosszindulatú propagandával ellensúlyozni igyekvő híradások, illetve a Magyarországon járt nyugati utazók csodálata Mátyás kultúrérzéke és teremtkedve iránt.

A VÁROS KÜLSŐ KÉPE.

Most, az Úr 1476. esztendejében közeledek Budához. Máris sokat hallok arról a nagy pompáról és ékességről, amelyet a mi fenséges urunk, Mátyás, Magyarország, Csehország etc. királya kifejt.

Ezzel a megragadó részlettel kezdí a német utazó magyarországi élményeinek ismertetését. Buda felé tart, az ország székhelye, a tudomány, a művészet középpontja felé. Közel ötszázéves távlatból is érezzük azt a lelki feszültséget, amely az öreg német klastrom idetévedt, jámbor lakóját a budai fény és pompa hírére elfogja. Megrendül arra a gondolatra, hogy nemsokára feltárul előtte az a csodás mesevilág, amely ezen a régi pogány televényen különös, ragyogó szépséggel hajtott ki a nagyműveltségű uralkodó keze nyomán.

Várakozásában nem csalódott. Festői már a város fekvése is. A Duna partján, keskeny, hosszúkás dombon épült. Bástyái, tornyai, palotatetői és falai már messziről uralkodnak a környéken. Megerősített, várrendszerekkel, falakkal és sáncokkal védett város előtt állt, amelynek ragyogó épületei vártornyok és bástyák fölé emelkedtek.

A házak tetői szélesek és laposak voltak, az itáliei épületekre emlékeztettek. Schedel, Münster, Meldemann, Dillich és egyéb német illusztrátorok toronyszerű, festői jellegű, meredek, keskeny tetőkkel koronázott épületei nagyrészt a képzelet születtei. A várfalak nem övezték összefüggően Budát, hanem itt-ott megszakadtak. Helyüket vastag és erősfalú házak vagy más épületek foglalták el. Az épületek külső fala egyúttal erőd is volt. Ilyen volt a domonkosok szentélye is, amely a várhegy egyik kiugró sziklafalán épült, és kinyúló védelmi erkélyei, folyosói voltak. Ilyen védelmi erkély koronázta a palotákat övező falak párkányán kívül a vár legfeltűnőbb és legrégebb tornyát, a palotarendszer donjonját, az István-tornyot is.²⁾

Feltűnhetett a város gondos tagoltsága is. Négy részből állt: két városrész (a belső vár a palotákkal, meg az új város) dombon, kettő (a kézművesek külvárosa : a vízváros, meg a nagy külváros) domb lábánál épült.³⁾

A várhegy tetején a királyi vár területét a polgári városrésztől egy nagy piac választotta el, amelytől délre kívülről fallal elzárt beépítetlen udvar terült el, ennek déli részén sáncárok húzódtak. A sáncárok falán belül emelkedtek a királyi paloták épületei, amelyek két udvart zártak körül. A sáncárok falától északra épült a város, a gazdagok, előkelők települése. Ennek leghosszabb utcája volt a Mindszent-utca, a mai Úri-utca. Ez kötötte össze az egyik északi kaput a Szent György-, ma Dísz-térrel, ahonnan kapu nyílt a belső várba.⁴⁾

Az új városban, amely a környéken a legfiatalabb település volt, az utcák és terek topográfiája nem nagyon különbözött a maitól. A felső városból három nagy kapu és több kisebb lejáró vezetett a külvárosokba. A nyugati oldalon volt a Fehérvári-kapu (régén Lengyel-, Síkság-, Zsidó-kapu). Ez hármas vaskapu, amelyen át kanyargós út vezetett a hátsó külvárosba. Ezen vonult be Mátyás menyasszonyával a várba.

A két külváros (a mesterek külvárosa és a nagy külváros) úgy keletkezett, hogy a környék régi helységeit Budavárral (a dombon épült belső várral és az új várossal) idők folyamán területileg összeépítették. Ilyen régi települések lehettek: 1. Szentháromságfalva a Lukács- és Császárfürdő környékén; ettől északra Óbuda és Szentháromságfalva között keletkezett 2. Szentjakabfalva; 3. a várhegy északkeleti oldalán és ennek alján Szentháromságfalváig nyúlt el Szent Péter külvárosa, 4. a várhegy déli felétől nyugatra terült el Logod, 5. ettől északra Tótfalu; 6. a Gellért-hegy déli lábánál Kelenföld vagy Kispest. 7. Ha közigazgatásilag nem is, de területileg a főváros része volt Óbuda is. Ezen az egész területen több, mint ezer lakóházban 24—25.000 ember élt. — A magyar főváros nagyságra és lélekszámra elmaradt ugyan Párizs és Köln mögött, de megelőzte Nürnberget, Strassburgot, Bázelt és Majnafrankfurtot.⁵⁾ — A Kelet és Nyugat közötti kereskedelemnek Buda a legjelentősebb gócpontja, ahol eleven városi élet lüktetett. Egyre fejlődő gazdasági életének színhelye azonban nem a Vár, hanem a külvárosok, ahova a Várban letelepedett főpapok és főurak szorítják a mesterembereket és más alsóbbrendű népeket. A Vár, szorosabban a belső vár az uralkodó környezetének lakhelye, külső formájában is képviseli a gazdag magyar birodalmat és a királyok világnézetét. Az Árpád-kor puritán, erősségjellegű épületei és tornyai mellett sorakoznak az Anjouk gyér, csúcsíves emlékei, Zsigmond gótikus és Mátyás reneszánszstíliú épületremekei.

Számos mű foglalkozik a királyi palotarendszer hű rekonstrukciójával: újabb, eddig ismeretlen adatot Hans Seybold műve tartalmaz a belső udvar rendeltetéséről.

Az író szerint az uralkodóval és kíséretével akartak a zsidók is elindulni a menyasszony fogadására, de a király rájuk üzent, hogy lovagoljanak vissza. A zsidók tehát vezetőjükkel, Mendellel, vissza is lovagoltak a belső várba (inn die yndrist purg), ahol egy óra hosszat maradtak, vezetőjük pedig beszédet mondott a kút mellett (ain redlein gemacht vmb den prunn).⁶⁾

Ennek a kútnak a helyét ma már pontosan ismerjük, Bonfini is megemlékezik róla. Kétemeletes oszlopos folyosók között egy zárt, trapézalakú második várudvaron állt Pallas ércszobrával, allegorikus alakokkal és a folyóvizekre vonatkozó versekkel díszítve. Ércből készült szőkőkút volt ez, fehér márványtartójába a Duna partján álló vízmű hajtotta a vizet.⁷⁾

Az udvart a Szent György-tér felől lehetett megközelíteni. Hatalmas bástyákkal megerősített kapubejárat vezetett a várpiacra, amelynek közepén Herkules ércszobra állt. Széles sáncárok mögött száz méter távolságra, balfelől emelkedett Zsigmond »friss palotája«, amely az 1686-i ostromkor a levegőbe repült. Ennek erkélyéről nézte végig V. László Hunyadi László kivégzését a várpiacon. A palota mellett állt a konyhaépület. Nyugat felől a bástyafalak mellett felvonóhid vitt a sáncon keresztül a toronnyal erő-

sített belső kapuhoz, amely a 130 m hosszú és 40 m széles első várudvart zárta el. Annak nyugati oldalán emelkedett a börtönnek használt Csonkatorony, kelet felől pedig két bárdal és karddal fenyegetőző, sisakos, meztelen ércszobor őrizte az átjárót a második udvarba, ahol az említett márványkút állt.

Ennek a térnek nyilvános forum-jellege lehetett, különben nem értenők meg, hogyan tudtak a csak korlátozott jogokat élvező zsidók oda bejutni. Bár az is lehetséges, hogy esküvője alkalmával rendkívüli kegyet akart velük gyakorolni a király és beengedte oda őket, ahova csak teljes jogú lakosok léphettek be, tarthattak gyűléseket és mondhattak beszédeket. Erre a célra a teret alkalmassá tette zártsága és aránylag kis kiterjedése (60 m hosszú, 40 m széles). Kisebb csoportok a kút körül helyezkedtek el, a szónok pedig a kút lépcsőjéről, vagy pedig, ha az egész udvart megtöltötte a tömeg jelent meg, az oszlopcsarnok lépcsőzetéről beszélt.

Buda épületei közül kettőt említ meg H. Seybold: a városházát és a Nagyboldogasszony templomát. — Az előbbiről azt mondja, hogy ott foglyokat is tartottak. Ezek hangosan kérték a királyt, bocsássa őket szabadon. Az uralkodó kérésüket, tekintettel a királynéra, teljesítette.⁸⁾ A városházáról nem maradtak ránk bővebb adatok, de feltételezhetjük, hogy a korabeli tanácsházakhoz hasonló, szép épület lehetett, hiszen a városi tanács, ez a nagyhatalmú testület tekintélye külső megtestesítőjét, a tanácsházat minden bizonnyal impozáns külsejével is kiemelte a polgárházak sorából.

Az is megegyezik a kor szokásaival, hogy a foglyokat a városháza börtöneiben tartották, bár Budának volt még egy tömlőce, a Csonkatoronyban, ahonnan Czobor Mihály várnagy a Kosztolány várában elfogott 300 csehet a Dunába vettette.⁹⁾

Ugyancsak a városházán terítették ki a nyomozás idejére a bűntények áldozatait, így a király istállómeisterét is, akit Újév előtti vasárnap éjjelen három borbély agyonütött.¹⁰⁾ A városháza tehát nem volt csupán tanácsház, hanem rendőrségi és törvényszéki célra is használták.

A másik épület, amely gyakran szerepel mint a kor vallásos érzületének látható jele, a Nagyboldogasszony temploma. Ennek az épületnek sorsa szorosan összeforr Budavár történetével. Keletkezésének ideje egybeesik a város újrafölépítésének éveivel IV. Béla korában.

Amikor a tatárjárás után az első idegen települők megálltak a várhoz, már ott emelkedett tornya a hegyfokon és hirdette a keresztény kultúra legyőzhetetlen erejét; kitartó munkára bátorította az új jövevényeket. Azután is sokszor teljesítette vigasztaló, bátorító hivatását; így Mátyás idejében is, aki Budára érkezésük első napján ebbe a templomba vitte el a királynét. Az uralkodópár hálaéneke ott összeolvadt a városháza börtönéből szabadonbocsátott foglyok Te Deum-ával, akik a sok vihart látott székesegyház előtt mondtak köszönetet a királynénak szabadonbocsátásukért.¹¹⁾

Néhány héttel később ott esküdött örök hűséget egymásnak a királyi pár. Ugyancsak ott járultak a szentségekhez és vettek részt a körmeneteken.

Ott ravatalozták fel az elhunyt Pongrác vajdát, és valószínűleg onnan indult ki az a könyörgő körmenet is, amelyen a Szendrő alatt elesettek hozzátartozói is részt vettek.

Mátyás vallásos lelkével összenőtt ennek a templomnak a szeretete. IV. Béla, Nagy Lajos és Zsigmond után ő fejezte be építését. A déli oldalon új tornyot emelt a megrongált északi torony párjaként. Ennek befejezési évét a torony déli ablakában Mátyás címere fölött lévő 1470-es évszám mutatja.

A VÁROS BELSŐ ÉLETE.

A német utazó Budán virágzó kultúrát talált. A tiszta, kövezett város patinás külseje évszázados mult emlékeit hordozta magán. Fejlődésének vonalát épületei, városrészei és lakóinak habitusa mutatta. Különösen az esküvői ünnepségek idején a fővárosba sereglett idegenek élénk forgalmát még növelték. Életkedv, frissesség ömlött el rajta. Számptalan jel mutatta, hogy fejlődése még nem fejeződött be, ellenkezőleg, új lehetőségek előtt állt.

Seybold mindenütt sok új épületet láthatott. Ezek építőinek neve fogalomná nőtt abban a korban. Mindenki ismerhette Magyar Miklós, Ozorai Fülöp, vagy az idegenek közül a francia Péter építész, a német Stefan Holl és Georg von Tübingen, a bolognai Fioravante Aristotile, a firenzei Chimenti Camiccia és Manetto Ammanatini, Brunelleschi követőjének, a reneszánsz formanyelv és építőrendszer hazánkba ültetőjének nevét.¹²⁾

Az új építészeti stílus csak külső formája volt annak az új életstílusnak, amely Olaszországban hajtott ki és Beatrix személyében lelkes támogatóra talált Magyarországon; igazi megtestesítője azonban már Beatrix előtt is maga a király.

Az ő akaratóból és támogatásával vert gyökeret ez az irány első-sorban Budán, amelynek társadalmi képe is megváltozott.

Amint főntebb említettük, Buda első telepesei a tatárjárás után rejtkehelyeiről visszatért magyar munkásnép voltak. Ezek építették föl a várost, de várak építéséhez nem értettek, holott IV. Béla azon a helyen első-sorban erődítményt akart emelni. E célból idegeneket hívott a magyarok által hús év alatt fölépített, virágzásnak induló Budára. Az új települők közül az olaszok és a lengyelek kereskedők, a flamandok a magyarokkal együtt iparosok voltak, a németek pedig a lovagok rendjéből kerültek ki. Az utóbbiak a királynak tett hadi szolgálataik fejében a váron kívül fekvő földbirtokokból is kaptak. Ezáltal a különböző nemzetiségű első lakosok között a legnagyobb jólétre tettek szert, a vezetést is magukhoz ragadták, bár lélekszámban a magyarok mögött maradtak.¹³⁾ Buda azonban Mátyásig megtartotta iparos és kereskedő polgárvárosi jellegét. Királyi székhely is tulajdonképpen csak az Anjouk után lett. (Azok inkább kedvelték Temesvárt, Visegrádot és Óbudát.) A XV. század elején kezdődött meg a magyar főpapok és főurak betelepédése. 1423-ban Cillei Hermann gróf tótországi bánnak, András váradi püspöknek, Ozorai Pipo temesi főispánnak, később a század derekán már minden számottevő családnak van Budán udvarháza vagy palotája. Ott laknak a Rozgonyiak, Kanizsaiak, a Garai-, Pálóczi-, Perényi-családok stb. A főpapok közül Szécsi Dénes esztergomi érsek, Váradi István, Szapolyai György, Bakócz Tamás, Geréb László és mások tartanak Budán állandó házat. — Akkor már Budán van az

országgyűlés színhelye is, ott laknak az összes főurak, közjogi méltóságok: a nádor, az ország főkapitánya, az országbíró, a tárnokmester és a többi zászlósúr.¹⁴⁾

Palotáik kiszorították helyükből a régebbi telepések szegényes, jobbára még favázas házait, a régi törzsökös, többnyire iparos és kereskedő polgárság pedig a várhegy tövében elterülő, a felső várossal csak lazán összefüggő külvárosokba szorult. Budavár arisztokrata színezetet öltött. Ez az átalakulás annál gyorsabban mehetett végbe, mert IV. Béla óta az ott élő német lovagok mindig külön osztályt alakítottak és a polgárság fölött érezték magukat. A XV. században maguk is megmagyarosodtak, életmódjukban a magyar nemességhez alkalmazkodtak, fényűzésben a királyt követték és ezzel betetőzték az arisztokratizálódás és megmagyarosodás folyamatát. Ezt a folyamatot szinte lépésről-lépésre kísérelhetjük. Így például Onwein Péter, aki 1435-ben a németek sorából lett bíró, 1445-ben, amikor másodszer is megválasztották, Bornemissza Péternek is írta magát, utódai pedig csak a magyar nevet használták.

Ennek a nagyjelentőségű belső átalakulásnak közvetett előmozdítóit a papok és a szerzetesek is. Az arisztokratikus életszemlélet ugyanis mindig magasabb célok felé tekint: legmagasabb célokat az Egyház tűzött ki, a megvalósításukra vezető utakat pedig papjai egyengetik. Ezért lett a papság az arisztokratizálódás önkéntelen előmozdítója, a lelkiatya a főrangú házak gyakran szellemi irányítója. A főrangúak kegyes cselekedetei közé tartozik az Egyház fiainak anyagi támogatása, ezért keletkeztek főrangú központokban, tehát Budán is nagy számban szerzetesházak és templomok, amelyeket uraink adományaikkal és alapítványaikkal elhalmoztak, gazdagítottak.

Papjaink nagymértékben segítették elő Buda megmagyarosodását. Ennek tanubizonyossága IX. Bonifác pápa 1491-i bullája, amely a budavári Mária Magdolna-, ma a helyőrség templomát, valamint az alsóváros Szent Péter-plébániáját a budavári németek számára épített Nagyboldogasszony-egyháznak rendeli alá, többek között azzal a megokolással, hogy a nevezett két plébánia papjai magyarul prédikálnak, holott németek is laknak területükön. Ennek az ítéletnek nemcsak hogy fogamatja nem lett, de a két plébánia csakhamar azután még az addig kötelese egymarkányi ezüst évi lefizetése alól is felszabadult.

Ez a bulla utal Budavár lakosainak elhelyezkedésére is. A magyarok a mai helyőrségi templom, a németek pedig a Nagyboldogasszony-templom környékén telepedtek le. Szigorú elkülönülésről azonban a terület kicsinysége miatt sem beszélhetünk.

A rendházak lakói is nagyrészt magyarok, akik Buda és Pest környékének lakosságából kerültek ki. Ezt semmi sem bizonyítja fényesebben, mint az a jegyzőkönyv, amely Margit királylány szenttéavatási pöréről szól (1510). Az ott felsorolt 110 tanu közül 107 vallott magyar nyelven, 2 latinul és csak egy németül: Károly vitéznek, a király képében való bírónak Budavárban lakó unokahuga, Ágnes. — A szerzetesek a nép oktatói, gyóntatói, lelki vezetői, ugyanakkor orvoslással, gyógyszerek készítésével stb. foglalkoztak. E működésük közben a magyar nyelvet használták, terjesztették. Így magyarosító hatásuk nagyjelentőségű.

A mai Budapest területén (Pesten, Budán, a Margit-szigeten és Óbudán) Divald 23 kolostort és 5 johannita kórházat említ.¹⁵⁾ Ezekben több, mint ezer szerzetes működött. Ha ehhez hozzászámítjuk azt a 29 világi templomot és kápolnát is, amelynek papjai legnagyobbbrészt magyarok voltak, akkor látjuk, milyen fontos tényezői voltak az egyháziak Buda és Pest belső életének.

A kolostorok és a templomok gazdagok voltak. H. Seybold is megemlíti, hogy a körmenetek nagy fényvel és pompával zajlottak le.

A főváros megmagyarosodását elősegítették a céhek is. Ezek a király menyasszonyát fogadó és kísérő menetben a papok és szerzetesek után következtek. Mindenképpen megtisztelő hely illette meg őket, mert nagy számban éltek tagjaik az alsóvárosban, ügyességük is híres volt.

Bertrandon de la Brocquiére francia lovag 1433-ban még azt írja Budáról, hogy ott németek az urak a különböző iparágakban. Ezt a megállapítást ilyen formájában túlzásnak kell tekintenünk. Arról, hogy a német katonacsapadékokkal együtt német mesteremberek is telepedtek le Budán, semmiféle adatunk sincs. Tömeges telepítésüket éppenséggel kizártnak kell tartanunk.¹⁶⁾

A céhtagok magyarok voltak. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy bár Zsigmond kétszáz francia mesterembert hozott magával (ötvösöket, hímzőket, szőnyegszövőket, kőműveseket, miniatürfestőket), nem tudtak Budán boldogulni, mert a magyar céhek nem fogadták be őket, ezért szétszéledtek.

A budai mesteremberekről a »Budai jogkönyv« is megemlékezik, számos mesterséget sorolva fel. Ebből a felsorolásból valószínűleg véletlenül maradt ki a kalaposok és az üvegfestők csoportja. Pedig tudjuk, hogy különösen az utóbbiak mestersége igen fejlett volt.

Az egyes céhek népességét nem ismerjük, de föltételezhetjük, hogy a XV. század hatalmasan fellendült egyházi és világi építészete kedvezett a mesteremberek szaporodásának.

Az arisztokratizálódással és megmagyarosodással párhuzamosan haladt a humanisztikus áramlat átvétele és ezzel együtt Buda nemzetközi vonásainak szaporodása. Fejlődésének irányát az udvar légkörének közelsége szabta meg.

A XV. században megváltozik az előző korok gyakran nyers udvari élete. Mátyás minden téren nevelője akart lenni népének; a humanizmus megvalósítására törekedett saját udvarában is. Az uralkodó és alattvalói között kedélyes, szinte patriárkális viszony fejlődött ki. Sok hű embere odaadással tekintett fel reá, ő pedig feltétlen bizalommal jutalmazta lojalitásukat. Elismerték szellemi fölényét és vezetőjüké fogadták. A király végtelen határozottsággal és önbizalommal teljesítette küldetését. Energetikus, lelkiismeretes és következetes, érzékenylelkű, de nem szentimentális: ércszoborhoz hasonlóan szilárd. Vasból való ember, de ereje nem felszínes. Termékeny képzelőerő és a gondolatok magasztossága a főtulajdonsága. A pszichológus és a diplomata legritkább tulajdonságait egyesíti magában. E mellett különös tehetsége a kompromisszumnak és a fáradhatatlan munkának.

Erejének alapja vallásossága. Ez az érzés politikai tevékenységét is befolyásolja. A pápát mint Krisztus helytartóját a reneszánsz-fejedelmek

között szokatlan tisztelettel övezi. A papoktól erkölcsös életet kíván. Az erkölcsös életmódot és a mély vallásosságot a tudománynál is többre becsüli. Ő maga is gyakorolja. Gyakran hallgat misét és prédikációt; az életben vett jökért őszintén mond hálát Istennek. Több példát találunk erre H. Seybold művében. — Amidőn a menyasszony Székesfehérvárra érkezik, vőlegénye először is templomba viszi. Székesfehérvári tartózkodásuk idején egyetlen nap sem múlik el istentiszteleten való részvétel nélkül. Luca napján ők is résztvesznek azon a körmeneten, amely litániát énekelve, egy óra hosszat vonul a két »király«, Szent István és fia, Imre sírja körül. Utána a királyné és a király térdenállva hallgat szentmisét.

Maga a székesfehérvári koronázási ünnepély is a hittel és hatalomtudattal eltöltött királyi lélek reneszánsz-pompájú megnyilatkozása.

Ezek a részletek a király vallásosságának két jellemző vonását tartalmazzák: 1. hitbuzgalmát látható formában is ki szokta fejezni: fényes pompában hódol az Úr előtt; 2. látjuk azt a tiszteletet is, amellyel nemzetünk első szentjeit, Istvánt és Imrét (akit a köztudatnak megfelelően királynak nevez az író) körülövezi.

A király vallásos lelkülete köztudomású volt. Ezért is fogadták egyházi pompával és kísérték a Nagyboldogasszony templomába a királyi párt Buda lakosai. Talán kivitték eléje Remete Szent Pál ereklyéjét is, amelyet még Nagy Lajos hozatott Budára.¹⁷⁾

Több helyen találunk részleteket, amelyek a királyi párnak Egyházával és annak papjaival szemben kifejtett bőkezűségét mutatják. Gondoljunk esküvői miséjükre, amikor 12 aranyat áldoztak, különösen pedig Pongrácz vajda temetésére, amelyen a pénz felajánlásának Kazinczy Gábor szerint ma már csak a székelyeknél megtalálható módját, a pénznek viaszgyertyába rejtését választották. Összesen ezer aranyat tartalmaztak a temetési gyertyák. Ezenkívül két nagy ezüstitálban száz-száz magyar arany értékű fillért vittek, amelyből minden oltárra tettek egy-egy marékka, a többit pedig a szegények között osztották szét.¹⁸⁾

A király szívesen érintkezett az egyház fiaival: felkereste őket otthonukban (Fehérvárott is Kálmáncsehi Bálint prépostnál szállt meg). Ő is gyakran lát papokat vendégül, így Vízkereszt napján, amikor megáldották házát és családját.¹⁹⁾

Vallásos érzése irányította egyházpolitikáját is. Előmozdította a kolostori reform ügyét, kinyomatta a Budai Breviáriumot, új templomokat építtetett, sürgette Kapisztrán János és Boldog Margit szenttéavatását.²⁰⁾

Élete utolsó napjaiban, amikor ereje gyengülését érezte, még jobban elmerült a túlvilági élet szemléletében. Gyakran vonult el kápolnája félhomályába és ott imádságba merült.

A kor felfogása is tisztelte Mátyásban a vallásos uralkodót. Erre vall korabeli és későbbi arcképbábrázolásának módja is. Balogh Jolán szerint Mátyásról voltak vallásos beállítású ábrázolások. Ezekből csak az 1469-es Missale miniaturája maradt fenn, amely Mátyást a szenvedő Krisztus előtt térdrehullva ábrázolja. A kódex Mátyás rendelkezésére készült, és így bizonyára térdelő, imádkozó alakja is az ő kívánságára került bele.²¹⁾

Mátyás vallásossága édesanyja és felesége iránt érzett gyöngédséggel párosult.

Az anya iránti tisztelet és szeretet a király egyik legszebb emberi erénye. Az emberben élő természeti törvényeken kívül erre készítette őt Szilágyi Erzsébet magasztos személyisége is.

A Garázda-nemzetségből származó nagyasszony a vallásosság és az erkölcsösség, a határozottság, a kitartó akarat és a politikai éleslátás megtestesítője volt. Ezeket az erényeket oltotta fiába is, akit nem hagyott el uralkodási gondjainak közepette sem.

Természetesen őt küldi a király menyasszonya elé egészen Laibachig. A király anyjának jelenléte emeli a pompát, de nem rideg, fagyasztó jelenség — családi meleget áraszt maga körül. Fia esküvőjén ő járul először szerencsekívánataival az ifjú párhoz, »megölelte őket és fülükbe súgott valamit.«²²⁾

A nagy ünnepélyeket is együtt üli meg családjá tagjaival. Vízkereszt ünnepén ő is azok között van, akik a palotában térdrehullva várják a szenteltvíz áldását. Ott is kitűnik a király mély gyermeki tisztelete édesanyja iránt. A szertartás utáni lakomán nem akart édesanyja előtt inni, hanem csak annak távozása után.²³⁾

Ez a jelenet bepillantást enged a budai palota meghitt családi melegébe, ahol az édesanya képe ragyogó magasságban áll a gyermeki tisztelet fényében.

Az édesanyán kívül a másik nő, akinek Mátyás a politikában is befolyást engedett, sőt aki később már egészen egyéni politikát is folytatott, felesége, Nápolyi Beatrix volt.

A német kódex lapjain életre kel újból ennek a különös, okos és akaraterős nőnek egy-egy lelki vonása. Az új és régi korok közötti átmeneti idők hibáit és vétkeit hordozza magában. Erőszakos, nagyravágyó, intrikus és szeszélyes. Élete hosszú sorozata azoknak a cselekedeteknek, amelyek állhatatlan, örökké kereső lelkének sötét nyugtalanságából erednek. Meddőségének fájdalmában elüti Corvin Jánost a magyar tróntól, a férjhezmenés reményében II. Ulászlót segíti megkoronázni, ezáltal előkészíti saját maga és a nemzet bukását.

Mégis ő a magyar reneszánsz kifejlesztője és a budai udvar magasabb méltóságra emelője. Vele megszűnik az a patriárkális viszony, amely az álsruhában országotjáró, szegényembert védő Mátyás és népe között kialakult. A régi közvetlenség helyét etikett foglalja el. Reneszánsz udvari élet kezdődik: finom, csípős, ravaszkodó, könnyed, kedélyes.

Ez az új életforma tetszett Mátyásnak, aki Beatrixban a régóta keresett élettársat találta meg. Ellentéteik is későbbi keletűek és mindig elcsitultak.

Már a fehérvári mezőn elkápráztatta megjelenése szerénységével és műveltsége mélységével a jelenlévőket. Az általános csodálat méltó adózás volt a nápolyi királyi udvar magas műveltségének, amelynek fénye jutott el Beatrix-szal magyar földre. Az ő nevelése kora nőről vallott felfogásának megfelelően ugyanaz volt, mint a férfiaké. Tanulmányai a zenén, táncon kívül kiterjedtek a filológia ágaira is. Kitűnően megtanult latinul. Erről nemcsak Hans Seybold, hanem majdnem minden életrajzírója megemlékezik.

Műveltségével együtt erősödik egyéni öntudata és bátorsága. Ez a lelki vonás nyilatkozik meg abban a tényben, hogy nem riad vissza a háborús magyar lélettől és Mátyásnak adja kezét.

Első találkozásukra mindketten gondosan készültek. Mátyás megbízottai már hónapokkal az esküvő előtt bejárták az olasz piacokat, arannyal, ezüsttel átszőtt brokátszöveteket, ékszereket és egyéb értékes ajándékokat vásároltak össze.²⁴⁾ Követei felkeresték az európai fejedelmeket és őket, barátot, ellenséget egyaránt, meghívták az 1476. évi Szent Luca napjára tervezett menyegzőre.²⁵⁾

Mennyire nem kímélte Mátyás a pénzt, látjuk abból, hogy csupán a követek költségei több mint 2000 forintra rúgtak.²⁶⁾ Mennyit költhetett ezenkívül a körülbelül 800 tagból álló menyasszonythozó küldöttségre, pontosan nem tudjuk, de elképzelhetjük. Mindenki minden ló után 50 magyar forint költőpénzt és drága öltözéket kapott.²⁷⁾ Közben Budán új épületeket emeltetett, a régieket kibővítette, minden hiányt pótolta, hogy a királyné mindjárt mindent megtaláljon, amihez otthonában szokott; sőt a nápolyi udvart fényben, gazdagságban felül is akarta múlni. Kellemesen akart hatni arájára és annak kíséretére azzal, hogy mindenben az akkor legelőkelőbbnek ismert olasz szokásokhoz, ízléshez és divathoz alkalmazkodott.²⁸⁾

Mátyás költekezésével is hangsúlyozni akarta, hogy rangban, gazdagságban és hatalomban nem marad el egyetlen európai uralkodó mögött sem. Jövedelmét nem ismerjük, kétmillióra becsülik. A civillista még ismeretlen az ő korában, az ország és a király jövedelmei azonosak.²⁹⁾

Mátyás politikai okokból is meghozott minden áldozatot Beatrixért, mielőtt még ismerte és érzelmileg is egyesült volna vele. Mátyás ugyanis az európai főhatalomra törekedett. Erre azonban családi hagyományai nem adtak elég alapot. Ezért a nagymultú európai fejedelmi házakkal szemben igen nehéz volt a helyzete. Királyi jogainak támogatására anszientásra volt szüksége, egy dinasztjának a megalapítására, amit a fényes aragóniai házból származó Beatrixtól remélt.

Ezenkívül egyéb sürgető okok is készítették erre a házasságra. A császári méltóság megszerzésére irányuló küzdelemben Podjebrád cseh királyban ellenfelet talált, akinek hatalma és birodalma nem volt ugyan Mátyáséhoz hasonló, de reményét XI. Lajos francia király erejébe vetette, aki a Karolingok egykori birodalmát szerette volna visszaállítani és többek között a nápolyi királyságot megszerezni. De szemben találta magát egy franciaellenes európai szövetséggel, amelynek tagjai: Merész Károly burgundi, Habsburg Zsigmond tiroli herceg, Ferdinánd nápolyi, II. János aragóniai, IV. Edward angol király. Az 1468-i házasságkötési ajánlattal Mátyást is ebbe a szövetségbe kívánták belevonni.

Így kapcsolódott bele Mátyás Beatrix révén az égető nyugateurópai kérdésbe és szerzett kapcsolatot többek között Itáliával és Burgundiával.³⁰⁾

Ez a helyzet Mátyás hatalmi súlyát is növelte Európában. Hódolattal fogadta volna tehát Beatrixot akkor is, ha csupán politikai okok vezették volna őket egymáshoz. De már évekkel házasságkötésük előtt érdeklődtek egymás emberi vonásai iránt. Mátyás férfias ereje, Beatrix szépsége és műveltsége kölcsönös vonalmat keltett bennük.

Beatrixban a reneszánsz nő küldetéstudata és hivatásérzete élt: férje szerelmének tárgya, gondjait megosztó élettársa, teremtő cselekvésre ösztönzője akart lenni. Életkörülményeinek és véralkatának tulajdonít-

hatjuk, hogy első elkápráztató megjelenése után az évek folyamán sok tekintetben elhajlott menyasszonykori elhatározásától. Hans Seybold még az elragadó menyasszonyt és a fiatal hitvest látja benne. Gyönyörű ékszereiről, hajdíszeiről, választékos ruházatáról részletesen ír, arcvonásait is megnyerőnek látja: »Haja barna, szeme fekete. Arca barnás színű, sem rövid, sem hosszú, éppen a legarányosabb. Szája piros és állandóan kedves mosolyra nyílik.«³¹⁾

Megjelenésével és magatartásával meg akarta nyerni a királyban a vallásos ember bizalmát, részt vett vele minden vallásos gyakorlaton, ki akarta fejezni nagyrabecsülését a magyarság iránt, mely buzgalommal könyörgött a fehérvári királysíroknál, s a budai körmeneten a Szendrő alatt elesett magyarok hozzátartozóival együtt kérte Isten segítségét a török ellen. Megnyilatkozott benne a gyöngéd, férjét féltő nő lelkülete is: elvonult az ablaktól — ahol addig állt — amidőn férje lovagi tornára indult. Megmutatta művészetét a táncban és méltóságát az ünnepélyes alkalmakkor. Beszédének kedvességével, szellemességével le tudta kötni környezetét, finomította lelkivilágukat, csillapította ösztöneiket.

Föllépését mindenki utánzásra méltónak találta, úgyhogy a szép szeretetének új korszaka kezdődik Beatrix-szal; iratlan erkölcsi, társadalmi és esztétikai törvények önként elfogadott világa honosul meg Buda új úrnőjének nyomán. Szépérezékét megbecsülte férje is, akit feleségének egyénisége mind erősebben kötött le és boldogított.

VENDÉGEK.

Azok az ünnepségek, amelyeknek a német író Mátyás és Beatrix esküvőjekor szemtanúja volt, legteltesebben mutatják Mátyás reneszánszszellemét. Egy autokrata uralkodó szépérezéke nyilatkozott meg bennük, aki nem tekintette a költségeket, hogy hatalmának méltó dekoratív keretet adjon. Ez sikerült is neki. Ünnepélyeinek pompája felülmúlja a képzeletet, terveit csak olyan ember fantáziájában teremthették meg, aki ebbe az életszemléletbe beleszületett, aki a személyi erőfeszítést mint atyai örökséget hozta magával.

Különösen a felvonulásokat szerette. Ezek egész ceremóniájukban azokhoz az olasz diadalmenetekhez hasonlítottak, amelyek pénzben, pompában, gyakran bizarrságukban a római triumfusokat is felülmúlták.

A budai bevonulás a következőképpen folyt le:

Elöl lovagolt a főpapság, ezt követte egy hatalmas processzió az oltáriszentséggel. Ezután pompás öltözetű vértések, céhek küldöttsége, lovas dobosok és trombitások, majd testőrök, végül ékes öltözékben a király és a királyné lóháton. A csillogó menetet fogatok, fullajtárok zárták be.

Az uralkodót idegen és magyar egyházi és világi előkelőségek vették körül. Legtöbbször a magyar érdekszférából, a környező államok fejedelmi udvaraiból jöttek. Megjelent Kristóf bajor, Frigyes lignitzi, János ratibori és Miklós oppelni herceg, Eberstein Bernát gróf, Miltitz Henrik lovag, Hinco és András herceg Csehországból, a nápolyi király fia, Beatrix fivére,

az aquilejai érsek, a boroszlói püspök. A magyarok közül megjelent Veronai Gábor pápai követ tizennégy főpap élén. A magyar világiak közül Seybold feljegyezte Pongrácz erdélyi vajda, Ujlaki Miklós boszniai király és fia Lőrinc, valamint Parlagi László, a királyi tanács tagja nevét.

A felsorolt vendégek közt találunk néhány érdekes történelmi személyiséget. Ilyen mindenekelőtt Ujlaki Miklós, Bosznia királya, ősi magyar főúri család tagja, a Hunyadiak régi ellenfele, akit azonban Mátyás megnyert magának. Fiatal korában Hunyadi János oldalán harcolt ugyan, később azonban nem állott a hős özvegye és családja ellen szövetkezni, mert egyéni érdekei azt kívánták. Leánya házassága révén Podjebrád rokona lett, a magyar trón felé tört, de Hunyadi László kivégztetésében bűnrészesnek találták, ezért a nemzet elfordult tőle.³²⁾

Bátorította őt Podjebrádkhoz fűződő rokoni kapcsolatain kívül az a hatalom is, amely báni és vajdai méltóságában rejtett. Teljes felségjog illette meg ezek viselőjét, kivéve az öröklés jogát. Ezért mindkét jogkör valósággal kényszerítette birtokosait arra, hogy trónüresedés esetén a vezetőszerpet az egész országban magukhoz ragadják.³³⁾

Mátyás uralomrajutása után nem állt bosszút Ujlakin, sőt megengedte neki 1471-ben, hogy Jajkában Bosznia királyává koronáztassa magát. Ezzel megnyerte magának.

Ujlaki királyi pompában jelent meg az esküvőn. Általános bámulatot keltett vagyontérő öltözkéivel, amelyet a pfalzi követ így ír le: »Ott pedig, hol a királyné tegnap, jobbra szemben királyi mátkájával, hanem valamivel lejjebb, a bosnyák király állt, hímszett és egész hosszában arany fonállal és gyöngyökkel átszőtt dolmányban, rajta arany felső mentében, melyben ötszáz gyémánt s számos drágakő volna, s harmincöt font aranyat nyomott. Övének értéke 60 ezer arany.«³⁴⁾

H. Seybold is megemlíti gyöngyös mentéjét és drágakövekkel kivert nyakláncát. A kettő értékét nyolcvanezer forintra becsülték.³⁵⁾

Elkísérte őt fia, Lőrinc szerémi herceg is, aki 1479-ben már a király udvarmestere. Ő is örökölte apja fényűző és hirtelen természetét. Ezt mutatja a híres olműtzi lakoma Mátyás és Ulászló találkozására alkalmával, ahol tettlegességgel utasított rendre sajátkezűleg egy izgága cseh főurat. — Mindig megmaradt királyhűségében: 1489-ben ő is aláírta a Corvin János királyválasztásáról szóló okiratot.³⁶⁾

H. Seybold a vendégek között említi a »kormányzót« (gubernator) is. Ez a megjelölés valószínűleg Szapolyai Imrere vonatkozik, akit a király esküvője előtti évben (1475 októberben) a török ellen személyesen vezetett hadjárat idejére helytartóvá nevezett ki. Méltósága a király visszatérése után megszűnt, de címét a közvélemény azután is meghagyta. Amíg Szapolyai ezt a kitűnő tisztséget elérte, hosszú és változatos életpályát futott meg.

A királyt uralkodása első szakaszában ő is támogatta: már a hatvanas években fontos diplomáciai és katonai szolgálatot teljesített. 1465-ben Bosnyákország kormányzója, Horvátország és Szlavónia bánja, majd örökös szepesi főispán.³⁷⁾ 1467-ben mégis lázadást szított uralkodója ellen. Mátyás mind ezt, mind későbbi (1471-i) hűtlenségét megbocsátja és 1486-ban a nádori méltóságot is rendkívüli jogkörrel reá ruházza. Így adott neki alkalmat arra, hogy erőit az ország és a király javára

fordíthassa. Ő is azok közé tartozott, akiket Mátyás emelt ki a homályból, amidőn 1459-ben adománylevelet állíttatott ki számára. Ezzel megalapítója lett annak a családnak, amely 67 év múlva hazánk utolsó nemzeti királyát adta.

Mátyás esküvőjének fényét emelte Guti Ország Mihály nádor megjelenése is. Ulászló halála után Hunyadi Jánossal együtt az ország hét főkapitánya között találjuk. 1457-ben V. László halála után már mint főudvarmester írja alá a királyválasztó országgyűlést egybehívó levelet. Tagja a Mátyást Prágából hazakísérő küldöttségnek. Az ifjú király benne, atyja barátjában látja trónja egyik legfőbb támaszát, ezért egy év múlva már nádorra nevezi ki. Ezt a méltóságot egy negyedszázadon át viseli 1484-ben bekövetkezett haláláig. Utóda Szapolyai Imre lett.

A német író Parlagi Lászlót is úgy említi, mint az ország nádorát (gros graff). Ez tévedés, mert Parlagi ugyan a királyi tanács tagja volt, de nem volt nádor, nem is tartozott a legelőkelőbb magyar főurak, hanem csak a szerény nemesek közé. Őt az uralkodó személyes érdeklődése és bizalma tette a királyi tanács tagjává.

A királyi tanács a legfőbb kormányszerv, de hiányzott minden szabály, amely kereteit meghatározta volna. Általában a születési és vagyoni elsőbbséget élvező főpapok és főurak voltak tagjai. Parlagi Lászlóhoz hasonló, kisebb vagyonú vidéki nemescsaládok sarjainak a királyi tanácsba történt kinevezésével Mátyás a főurak hatalmát akarta ellensúlyozni.

Ugyancsak tisztázásra vár még Dengelegi Pongrácz Jánosnak, a király nagybátyjának, volt erdélyi vajdának az esküvővel kapcsolatos szerepe is. Az eddig ismert történelmi források úgy tudják, hogy Pongrácz vajda is részt vett a menyasszonyt Nápolyból Magyarországra kísérő küldöttségben, sőt 1476 szeptember 15-én Nápolyban az Egyház színe előtt megkötött esküvőn ő képviselte a királyt.³⁸⁾ Ezzel szemben a német krónika szerint »Miklós-nap előtti szerdán«, tehát december elején indult el Budáról Szilágyi Erzsébettel a Magyarország felé közeledő királylány fogadására.

Előzőleg tehát nem járhatott Nápolyban, vagy ha igen, akkor Beatrixet megelőzve, szárazföldi úton kellett hazajönnie. Ez a feltevés valószínűnek látszik.

A király feszülten várhatta a nápolyi eseményekről és a királylány elindulásáról szóló híradást. A jó hírt Pongrácz János személyesen akarta meghozni. Váltott lovakon hamarább is érkezhett haza, mint a nagy ellenszéllel közel két hétig küszködő, tengeri gályán, majd portyázó törököktől veszélyeztetett vidéken nehéz kocsikban, nagy kísérettel utazó királyleány, akinek az utazása a manfredoniai kikötőtől Székesfehérvárig egy hét híján két hónapig, még az akkori közlekedési viszonyok között is rendkívül hosszú ideig tartott.

Elképzelhetjük tehát, hogy Pongrácz János szárazföldön meg tudta előzni a menyasszonyt, bár már öreg ember volt. Erőt adhatott neki királyhűsége is, amelynek élete folyamán már sok szép tanujelét adta. — Kitűnt mint hadvezér is. A Temes mellett a törökön aratott győzelmét Carbo is megemlíti.³⁹⁾ Az 1463-ban megindított boszniai háborúban ő a hátvéd parancsnoka. Erről értesíti 1463 májusában Mátyás Podjebrád Viktorin

herceget.⁴⁰⁾ — Mátyás politikáját egy időben ugyan ellenezte, amiért az uralkodó az erdélyi vajdaságból a szerényebb szörényi bánságba helyezte.⁴¹⁾

A menyező alkalmával tett utolsó szolgálatot a királynak. Néhány héttel később meghalt Budán. A király megrázó halotti pompával kísérte utolsó útjára. Ezzel is kifejezte nagybátyja iránt érzett nagybecsülését.

A király környezetében említi H. Seybold »Miklós vajdát« is. Valószínűleg Csupor Miklósról, Pongrácz János erdélyi vajda társáról van szó, aki részt vett ugyan Szapolyai Imrének 1467-i lázadásában, de a király megkegyelmezett neki, sőt a méltóságától megfosztott Szentgyörgyi János gróf utóda lett Erdély kormányzásában. Urának attól kezdve hű alattvalója, hadjárataiban kísérője, külpolitikájának is támogatója volt.

A király ragyogó környezetét emelték a külföldi vendégek is. Közülük többet lovaggá ütött, így volt sógorát, Hinco cseh herceget, valamint Kristóf bajor herceget. Az utóbbi kalandos előzmények után 4500 forint évdíjjal kevéssel azelőtt lépett Mátyás szolgálatába.⁴²⁾ Az uralkodópár igen megbecsülte, környezetében kitüntető hely illette meg.

Különösen gyakran említi a kódexíró Hinco herceg nevét, aki az élénk rajzolt kép alapján lovagias, bátor, társaságban kedvelt férfiú volt. Mátyással sógorság kötötte össze, de ezenkívül is kölcsönös megbecsülés fűzte őket egymáshoz. Leveleiben Mátyás állandóan »kedvelt testvér« nek szólítja, ezt a megszólítást csak a cseh háborúk alatt írt leveleiben hagyja el. Sőt egyik akkori levelét így kezdi: »Méltóságos fejedelem, egykor kedvelt sógorunk.«⁴³⁾ Ez azonban csak a politikus hangja volt, egyénileg szeretetteljes maradt viszonyuk.

Az érkező királyleányt tizennégy főpap élén Gabriele Rangoni da Verona pápai követ üdvözölte. Régóta teljesítette már ekkor nagyjelentőségű misszióját ez az itáliai származású ferences barát Magyarországon. Kapisztrán Jánossal kezdte meg itteni működését, résztvett Nándorfehérvár felszabadításában is. Nagyon jól ismerte Mátyás egyéniségét és a hazai viszonyokat. A magyar külpolitika irányvezetésére döntő befolyást gyakorolt már 1467-ben, Podjebrád György és a Szentszék között kitört viszály idején. Ő figyelmeztette II. Pál pápának Podjebrád megbuktatására küldött követeit, Rüdeshelmi Rudolf boroszlói püspököt és Erleus Péter aacheni kanonokot arra, hogy tervüket legbiztosabban a magyar király segítségével hajthatják végre. Megnyerte az ügynek Mátyást is, akit vallásosságán kívül politikai éleslátása is csábított arra, hogy a cseh korona katolikus alattvalóit védnöksége alá fogadja és Podjebrád ellen fegyvert fogjon.⁴⁴⁾

Gábor barát a cseh háborúk után a török elleni küzdelemnek lett szószólója Magyarországon. A pápai udvarnak küldött jelentései képet adnak Mátyás török elleni készülődéseinek méreteiről, a csaták kimeneteléről, az ország áldozatkészségének nagyságáról.

Érdemei jutalmául 1472-ben IV. Sixtus pápa Mátyás előterjesztésére erdélyi püspökké nevezte ki, néhány év múlva pedig az egri püspökséget kapta meg, amely jövedelem tekintetében a magyarországi javadalmak között a második helyet foglalta el.⁴⁵⁾ Ő lett a király kancellárja s így a jobbkeze.

Felfogása középkori skolasztikus hagyományokban gyökerezett és a humanizmus áramlatával szembehelyezkedett. Benne kell látnunk a külföldről behívott humanista írók és művészek ellenlábását.

Az a kitüntető bánásmód, amelyben a személyes érintkezés alkalmával mind őt, mind pedig a többi főpapot Mátyás részesítette, természetes folyománya a személyük iránt érzett megbecsülésnek, de annak a szeretetnek, tiszteletnek és ragaszkodásnak is, amely őt a Szentszékhez kötötte. Ezzel a viselkedéssel is hangsúlyozta többször nyilvánított gondolatát: Magyarország a nyugati egyház védőbástyája a törökkel, s legszilárdabb támaszpontja a huszita eretnekséggel szemben.

ZSIDÓK.

Kis művében háromszor és aránylag hosszan foglalkozik H. Seybold a Mátyást fényes küldöttséggel fogadó zsidókkal és ajándékaikkal. Szavaiban egy olyan ember naiv csodálkozása és idegenkedése nyilatkozik meg, aki egy nem várt esemény szemtanuja lett. A látottak értelmét és jelentőségét nem tudja felfogni, nem ismeri ugyanis azokat a történelmi és társadalmi erőket, amelyek a magyar életbe beállították ezt a megjelenési formájában csillogó és feltűnő, a magyar élettől mégis elütő embercsoportot.

Nem ismeri a zsidóságnak a magyarsághoz való viszonyát, azt azonban érzi, hogy a zsidóság önmagában zárt, belső összetartó erőből egybeforrasztott idegen test a magyar életközösségben, nem tagja a magyar népnek; az uralkodó is távoltage az őket magától. Nem engedi meg, hogy az ország előkelőiből, főpapokból, főurakból, továbbá Buda város polgáraitól álló díszes menettel együtt induljanak el a fővárosból Székesfehérvár felé a királyné fogadtatására. Vissza kellett lovagolniuk a Várba és egy másik úton elindulniuk.⁴⁶⁾

Idegen az író számára a zsidóság habitusa, vallási életük látható jelei: a »schina israhel« felirású zászló, a Dávid címerével, három csillaggal és dicsfényel körülvevett zsidóféveggel díszített pajzs, a zászló után haladó csoport héber éneke, a mennyezet alatt talmudot vivő ember misztikus hatása. Nem csodálkozik azon, hogy a királyné a talmudot nem akarja megcsókolni. A zsidóság társadalmi helyzetét világosan láthatja abból a tényből is, hogy a királyi párnak szánt ajándékok átadásának sorrendjében őket illeti az utolsó hely. Előttük a jobbágyok és az alázatos szerzetesek adják át a munka ajándékát, a szeretet és béke jelképét, a kenyeret. — De éppen az átadott drága ajándékokból, valamint a fölvonult zsidóság pompás öltözékéből és értékes ékszereiből kedvező anyagi helyzetükre is következtethetett.

A legnagyobb csodálkozást a német utazóban a lovagló, kardos, díszruhás, struccollas zsidók látványa kelthette. A ló és a kard a lovagi élet tartozéka volt. Külföldön a zsidók a lovat csak közlekedés céljaira használták, kardot pedig egyáltalában nem hordhattak. Ruházatukon megkülönböztető jelet (sárga foltot) kellett viselniök. Sőt H. Seybold saját maga is megélte Kapisztrán Szent János 1453-i kemény zsidóüldözését. Ennek hullámai Bajorország, Morva-, Cseh-, Lengyelország és Szilézia zsidóságát érintették, nálunk azonban V. László megkímélte őket.

Mindez a jelenség, ami előtt értetlenül áll a német nép fia, történelmi előzményekben leli magyarázatát.

A budai zsidóságnak H. Seybold följegyezte viselkedése magában rejti ennek a népnek a történelem folyamán többször megnyilatkozó törekvését, hogy a vendéglátó nép közt fenntarthassa jogait és biztosíthassa népi különállóságát, amely a talmudtól előírt kötelességük. Ezért ők maguk is kívánták, hogy külön városrészekben, a vendéglátó nép életétől függetlenül élhessenek. Ámbár ilyen módon gondosan elkülöníthették magukat, mégis már a középkor életrendje katasztrófát hozott rájuk: 1290-ben Angliából, 1394-ben Franciaországból, 1492-ben Spanyolországból, Sziciliából és Szardiniából, 1498-ban Portugáliából és Navarrából, 1360-ban Magyarországról száműzték őket. A magyarországi zsidók száműzetése mindössze négy évig tartott, de visszatérésük után törvényen kívüli állapotba kerültek, régi jogaikat elvesztették.⁴⁷⁾ Ügyeik intézésére egy országos zsidóbíró nevezett ki a király. Az 1421-ben befejezett »Budai jogkönyv« megkülönböztető öltözéket is ír elő számukra. Ennek legfeltűnőbb darabja a H. Seybold említette csúcsos föveg, amelyet búbájosokkal és boszorkányokkal is hordattak. Ugyanez a jogkönyv megengedte azonban, hogy a keresztényekkel együtt dolgozzanak, és életüket is biztosította. Áruikat hetenként egyszer a Zsidó-utcában árulhatták. Helyzetük Zsigmond alatt megváltozott. Az örökké pénzzavarral küzdő uralkodót anyagi eszközökkel meg lehetett környékezni; ezzel lehet magyarázni, hogy IV. Bélától kapott szabadságlevelüket megerősítette, sőt újabb kiváltságokat is adott nekik. Ezzel a »Budai jogkönyv« hatályát vesztesztte. Ez lett azonban Zsigmond rendeleteinek is a sorsa. A középkorban ugyanis az uralkodók rendeletei csak az ő életükben voltak érvényben, az új uralkodótól a régi rendelkezések megerősítését újból kellett kérni. Ez történt Mátyás esküvőjén is.

Amidőn a királyi jegyesek a fővárosba bevonultak, az elsők között köszöntötték őket a zsidók. Díszmenetüket Seybold így írja le: Harmincegy pompás lovuk volt. Az elsőt egy fiú lovagolta, aki nagyon szépen tudott trombitálni. Trombitáját zászló díszítette. Utána tíz ifjú lovagolt. Mind-egyikük ezüst övet hordott olyan nagy, négyszögletesre vert csatokkal, mint egy ezüst serleg, amelybe egy kancsó bor fér. Oldalukon hosszú, ezüst kard függött, díszes markolattal és hüvellyel. Ezután következett Mendel zsidó szürkében. Fején bársonnyal bélelt csúcsos, csatos kalapot, oldalán pedig hosszú ezüst kardot viselt. Kettesével lovagoltak egyformán barnába öltözve, kalapjukat két fehér strucc toll ékesítette.⁴⁸⁾

Ez a kivonulás és az ezt követő ajándékozás jól megfontolt haszon reményében történt. A haszon nem is maradt el, mert Mátyásnak a zsidóságra nézve igen fontos rendelkezése, a zsidó prefektúra felállítása valószínűleg jutalom volt az esküvői ajándékokért.

Ez a hivatal intézte a zsidóadó kivetését és behajtását. Elintézte a kincstár érdekeire káros viszályait, személyükben és vagyonukban védte a zsidóságot, mint a korona tulajdonát, hogy a hivatalnokok ne zsarolják azt a jövedelemforrást, amelyből meríteni a királynak kizárólagos joga volt.

A prefektúra működésével Mátyás meg lehetett elégedve, mert fennállása óta ötször annyi adó folyt be (húszezer arany), mint V. László idejében.

A zsidó prefektus tisztségét mindig zsidó ember viselte, aki a korona tulajdonát képviselte, ezért bejáratos lehetett az udvarhoz is; lakása is az udvar székhelyén, Budán volt. Hatalma alá tartozott az ország minden zsidó lakosa. Rendőri jogköre is volt, külön fogházzal és őrséggel.

Ezt a tisztséget keletkezésétől megszűnéséig a Mendel-család viselte. Az első prefektus valószínűleg ugyanaz a Mendel (Jakab), akit H. Seybold említ. Ennek atyja, Juda a budai zsidó hitközség elnöke volt.

A hitközség tagjai Budán a felsővárosban, két negyedben laktak. Ezek már külvárosi jellegű részek voltak, amelyeket róluk Zsidóvárosnak neveztek. Legrégibb telepük a Bécsikapu-tér környékén keletkezhetett. Ott emelték templomukat, az úgynevezett kis-zsinagógát, a nagyobbikat pedig a várhegy nyugati lejtőjén, a Szent György-tér közelében építették. Az ottani városkaput is Zsidó-kapunak nevezték el, bár zsidók ott csak Zsigmondig lakhattak. Zsigmond a zsidólakta utcában védőszentjének tiszteletére templomot emelt, az otlakó zsidókat pedig a Bécsi-kapu közelébe, a mai Werbőczy-, akkor még Zsidó-utcába telepítette át, ahol attól kezdve együtt lakott Buda egész zsidósága. Ezek városrészüket falakkal, kapukkal erősítették meg, sőt zsoldosokat is tartottak. Számuk Mátyás idejében 3000 lehetett. Ennek a számnak viszonylagos nagyságát akkor láthatjuk, ha Buda korabeli összlakosságának számához viszonyítjuk. Ez a szám több, mint 24.000-re tehető, $\frac{1}{6}$ -a tehát zsidó volt. Mátyás idejében már Buda lehetett az egész országban lakó 20—25.000 lelket számláló zsidóság központja. — Bertrandon de la Brocquière is megemlíti, hogy Budán sok zsidót lehetett látni, ezek jól beszéltek franciául, jelentékeny részüket éppen Franciaországból újták ki.

A budai hitközség tagjai jómódú emberek lehettek. Ezt mutatják fényes kivonulásukon kívül értékes ajándéktárgyaik is: két kenyér, egy barna, struccollas kalap, két nagy élő szarvas, két őz, nyolc páva, drága nagy kendők. Bőkezűségükkel némely ajándékozó várost is felülmúltak. Ha ehhez hozzávesszük a pfalzi követjelentésben olvasható 10—10 font ezüsttel telt ajándékkosarat,⁴⁹⁾ képet alkothatunk magunknak a budai zsidók anyagi helyzetéről.

Meggazdagodásuk alapja a pénzgazdálkodás volt. Ippal, kereskedelemmel egyáltalában nem, vagy csak szűk korlátok között foglalkozhattak, hivatalokat nem tölthettek be, ezért egyedüli forrásuk a pénzüzérkedés, az uzsora volt. Az akkori társadalom minden rétege hozzájuk fordult kölcsönért. Óriási kamatot szedtek. Zsigmond 104%-os kamat szedését engedélyezte nekik, de ezt a kamatot is átlépték.

Mérséklet jellemezte Mátyás zsidópolitikáját is, aki bár személyesen idegenkedett tőlük, mégis olyan nagyfokú türelmet tanúsított velük szemben, hogy uralkodása idején a magyarországi zsidók élvezték a legtöbb kíméletet Európában.

RUHAKULTUSZ.

A felvonulások, ünnepségek fényét a megjelentek festői ruhakultusza emelte. A divat már akkor is nemzetközi jelenség volt, de minden nemzet saját ízléséhez alkalmazta. Színek, anyagok és szabásminták megválasztá-

sában nemzeti jellemvonások érvényesültek. A nemzetközi divat mellett a nemzeti viseletnek érvényrejuttatásáról sem feledkeztek meg.

Európa divatját Itália irányította. Az olasz divat forma- és színgazdagságával tűnt ki. Új anyagokat ismertetett meg Európával a fejlett itáliai ipar és kereskedelem, így a selyemdamasztot, a virágos bársonyt, az atlaszt és más színdús kelmét. A minta- és a színgazdagság ellenére sem volt az itáliai ruhaviselet ízléstelen.

Nálunk azonban inkább a puritán német viselet terjedt el. A férfiak rövid, feszes ujjast, szűk térdnadrágot, keményszélű, párnázott, alacsony kalapot (Scheckl) és használati eszközökkel teleaggatott övet hordtak. A nők tölcserújjú kabátot, hosszú uszályos szoknyát viseltek. Nálunk is elterjedt a hosszúorrú cipő (Schnabelschuhe) viselete.

A divat nagymértékben foglalkoztatta a hímzőipart is. Ez a művészi fokot elért iparág különösen akkor lendült fel, amikor jelvényeknek és jelmondatoknak, emblémáknak ruhákra hímzése lett a divat. A főurak kísérete ura emblémáját hordta mellén, karján, hátán, úgyhogy az ünnepi felvonulások és seregszemlék rendkívül ragyogó, gazdag színjátékhoz hasonlítottak.

A király emblémája a budai bevonuláson a magyar korona volt, amelyet gyöngyből és drágakövből kirakva kalapján viselt.

Mátyás a nyugateurópai divatot már atyja udvarában megismerte. Követek, lovagok, egyházi és világi hatalmasságok ragyogtatták meg előtte már gyerekkorában káprázatos öltözékeiket. Ízlésének fejlődésére jó hatással lehetett Podjebrád gazdag városa is, amely a német kultúra és divat hatása alatt állt. Mátyásnak fejlett érzéke volt a külsőségek, a pompa, a ragyogás iránt. Népeinek vérmérséklete is megkívánta a gazdag, színpompás hatásokat a ruhaviseletben. Ezért Mátyás tekintélye emelésére felhasználta a kor idegen vagy magyar divatszerint készült káprázatos ruháit.

Kíséretében a budai bevonuláson harmadfélezer, pompás vértbe öltözött, tollakkal díszített lovag haladt. Ezek szürke-, sárga- és zöldszínű, németszabású ruhát és mint emblémát Magyar- és Csehország címerét viselték. Ezzel is hangsúlyozni akarták, hogy uruk Magyar- és Csehország királya.

Allegorikus jelentőségű emblémával jelent meg Mátyás egyik tornaünnepélyén. Aranybabérral díszített, gyöngyökkel kivarrott, németszabású kabát volt rajta, sisakját arany gálya ékesítette; evezőinél hajadonok ültek, vitorláján pedig a király színeit lehetett látni.

Az emblémák két-, legfeljebb háromszínűek voltak. Alapszínük megegyezett a ruha színével, erre zsinórokból, szalagokból, rojtokból, szövetdarabocskákból színes, művészi mintákat varrtak. A minták ruhákba szövése ugyanis igen költséges volt. Készítették fémlapokból is: arany, ezüst színárnyalattal. Ilyen lehetett Mátyás sisakon viselt emblémája is. Szent István vértanú (Karácsony másod-)napján hasonló eljárással arany fémlemezekből készült, nagy gyöngyszemekkel kirakott, kiterjesztett szárnyú denevért ábrázoló embléma volt ruháján. Értékét 10.000 forintra becsülték.

Az emblémát valamilyen jelmondat, mottóval látták el, hogy az embléma jelentését közelebbről is megvilágítsák. Eschenloer megemlíti

Mátyás kamarásának emblémáját s mottóját : »Darnach zog des Königs Cammerer in silbernen Zeumen, Steigreifen, Sporn und eisernen Geliegern mit kurzen damaschken Kleidern, uf ieglichem Ermel eine Liberei, mit einem traurigen Mänlein und Reime : Ich traure, und weis nicht warumb ; von eitel Perlen gesticket.«⁵⁰⁾

Seybold leírása szerint Mátyás gyakran jelent meg külföldi szabású öltözékekben, de szerette a magyaros ruhákat is. Felváltva hordta mind a kétfélét. Egyénisége kívánta így, amelyet mindenképpen érvényre akart juttatni. Lenyűgöző, meglepő hatásokra törekedett, nem engedte, hogy környezete mindig egyformának lássa.

Seybold szűkszavú, de értékes adatokat közöl Mátyás magyaros ruháiról. Hasonló sem képen, sem írásban nincs birtokunkban. Fennmaradt ugyan a francia Thevet gyönyörűen illusztrált művében egy magyarruhás Mátyás-arckép, amelynek mintaképe valamely kiváló XV. századi profil-arckép lehetett.⁵¹⁾ Ez azonban megközelítőleg sem tudja elképzeltetni Mátyás magyaros ruháinak szépségét és értékét. H. Seybold bővebb tápot ad fantáziánknek : Szent István vértanú (Karácsony másod-)napján a király sárga mentében jelent meg, amely gyönggyel és drágakövel volt hímezve. Ruháján három mogyorónagyságú gyémántot magábanfoglaló ékszert viselt, jobb vállát panyókára vetett, gazdagon zsinórozott és nagy gyöngyszemekkel kirakott mente fedte...

Újév napján is magyaros díszruhában jelent meg : mentét és piros nadrágot öltött magára.

Seybold leírása alapján fogalmat alkothatunk magunknak Mátyás kedvelt ruhaszíneiről is. A budai bevonuláson a király lovasai az uralkodó színeibe öltöztek : szürke-, sárga-, zöldszíű ujjasokban, a dobosok és a trombitások piros damasztmentében pompáztak. Maga a király is egy alkalommal sárga mentét, máskor pedig piros nadrágot viselt. Nemcsak szangvinikus kedélyállapotának feleltek meg ezek az élénk színek, hanem jól illettek a csillogó fegyverekhez, kardokhoz, pajzsokhoz, sisakokhoz is. A nyilvános ünnepély fényét is fokozta ez a tarkaság, mert derűt, örömet árasztott maga körül. Harmónia iránt fogékony lelke eltekintett azonban a csillogástól, hogyha a tompított fények a hatást jobban fokozták : a Szilágyi Erzsébet fogatait húzó fehér lovakat koromfekete prémmel díszített ruhájú csatlósok vezették.

A magyaros jellegű ruhaviselet kiegészítője a süveg, amely az erdélyi vajdák hatalmi jelvénye volt. Arannyal és gyönggyel gazdagon díszített süvegben feküdt Pongrácz vajda is ravatalán. Ez a látvány különösen hathatott az idegenre, de a magyarok éppen ezzel a ruhadarabbal fejezték ki az életében főméltóságot viselt halott iránt kegyeletüket. Pongrácz vajdának ruhája is magyaros lehetett. A magyaros ruhaviselet azonban elterjedt és már megszokott látvány volt Budán, ezért külön említésre sem méltatja a német író.

Ennek a magyarízlésű ruhadivatnak legfőbb ékessége a mente volt. Hatalmas pénzüsségeket fordítottak rá.

Elismeréssel szól a német író Beatrix ruháiról is. Ruháit biztos ízlés, valamint a vonalak és színek jó elosztása jellemezte. Bár nem hiányoztak ruháiról a játékos motívumok sem, öltözködése mélyen rejló széppérezékének

megnyilatkozása lehetett. Azok az elemek, amelyek ruházatának sajátos jellegét megadják: a nehéz uszályok, a szűk ruhaujjak, a mély kivágás, a ruhakelmék tobzódó felhasználása, az arannyal hímzett bársony, hermelin- vagy cobolyprémmel díszített belépők — még öntudatlan vegyületei a gótikus és az új formáknak és fenséges hatást keltettek.

Nagy gondot fordított hajának kezelésére is. Leánykorában a szőkítés egész Itáliában elterjedt divat volt; a nápolyi nők is lenszőke hajat viseltek. Ilyennek látják régebbi források Beatrixet is házassága előtt: szőkehajú, feketeszemű szépségideál. Ezekkel szemben H. Seybold barnahajúnak mondja. Ez lehetett hajának természetes színe, de régebben szőkítette. Ismerhette a magyarok puritán felfogását, nem is tarthatta asszonyi méltóságával összeegyeztethetőnek a hajfestést.

Külön hajápoló ült ünnepi alkalmakkor közelében és arra simította fürtjeit, amerre fejét fordította.

A hajviselet a női méltóság kifejezője volt nálunk már Beatrix előtt is. Erre vall a vízkeresztű különös szertartás. A király a térdelő leányokat nem karjuknál, hanem hajuknál fogva emelte fel. Ez csak úgy volt lehetséges, ha hajukat fonatban hordták. Ősrégi magyar hajviselete volt ez előkelőink leányainak. A befont haj az ártatlanságot jelképezte és hiányzott belőle a kacérság látszata is, ellentétben az olasz kibontott hajviselettel.

A honi és az idegen szokások mérkőzése megkezdődött Beatrix megjelenésének első napjaiban és kiterjedt társadalmi életünk minden terére. Felesége erős egyéniségének hatása alá került maga a király is. Ruháit a Beatrix-szal bejött olasz szabó tervezte, de hajviseletét az olasz hatással szemben is megőrizte. Vállára omló dús haja volt. Ősrégi magyar fésülési mód ez: a szabad ember viselete. Így látta őt Bonfini is 1490 Virágvasárnapján néhány órával halála előtt.

A királyi pár szokásai divatot teremtettek Budán, amelynek főképpen udvari emberekből álló lakossága külső magatartásában is utánózni akarta a királyi párt. Az udvarból kiáradó hatás a főváros közvetítésével elterjedt vidéki körökben is, ahol tompított fénnel századokon át élt még tovább.

ZENE ÉS ÉNEK BUDÁN.

A fényes külsőségekben bővelkedő ünnepeknek kísérő és kiegészítő része volt a zene.

Beatrixet hazánkban meglepően fejlett zenei élet fogadta. Ezt a fejlettséget nem lehetett máról-holnapra elérni, régi előzményeken kellett alapulnia. Valóban Buda zenei életének kezdetei Zsigmond korára nyúlnak vissza, fejlődése folyamán pedig Mátyás uralkodása előtt, alatt és után Európa legjobb erőit gyűjtötte össze. A külföldi művészek hazájuk zenei kultúráját hozták magukkal. Nagy különbség nem volt köztük, mert egész Európában a bourguignon-művészet uralkodott. Ez jelentette az európai zenei élet kiteljesedését, amely azonban országonként változott technikai fölfogás, világnézet szerint.

Hozzánk olasz közvetítéssel jut el a Nyugat zenéje.

Az igazi német művészet is részben olasz közvetítéssel jut el Budára.⁵²⁾ Így vette át Mátyás kultúrája Nyugat-Európa zenei eredményeit és kapcsolódott bele az európai zenei egységbe.

Külön kell szólnunk Hans Seybold nyomán a Mátyás-kori ének-és külön a zenekultúráról.

A királyné megérkezése után a székesfehérvári, majd Budán a Nagyboldogasszony-templomban Te Deum-ot énekeltek. A királyné koronázási miséjén a Rorate Coeli hangzott fel. A Luca-nap előtti szerdán litániát énekelve vonult el a menet a királýsírok előtt. Budán az esküvői misén az Asperges me és Domine salvum fac regem kezdetű énekeket intonálták. Ezek a templomi énekek a nagy katolikus közkincshez tartoznak. Megemlíti őket a század második feléből ránkmaradt kétkötetes modenai énekkönyv is. Ez a két hatalmas kötet tartalmazza azokat a zsoltárokat, dicsőítő énekeket, antifonákat, himnuszokat, amelyeket két-három szólamban egyházi szertartásokon szoktak énekelni.⁵³⁾

E mellett az egyetemes énekkultusz mellett kialakult már nemzeti himnuszköltészetünk is a kereszténység felvételének első századaiban. Ősi, latinnyelvű énekeket fordítottak akkor is állandóan magyarra, de különösen a magyar szentekről magyar nyelven újakat is költöttek. Kétséges azonban, hogy a nagy ünnepi szertartásokon a király híres kórusa is énekelte-e ezeket a magyarnyelvű énekeket. A kórus tagjai ugyanis nem igen tudtak magyarul, mert jórészt cambrai-i, Heltai Gáspár szerint is olasz, francia és német származásúak voltak.⁵⁴⁾ Idegenekről nem tétélezhetjük fel, hogy magyar szövegeket is énekeltek, a Nagyboldogasszony-templom hívei pedig még Mátyás korában is leginkább a budai németek közül kerültek ki.

Többször találunk utalást Hans Seybold művében a hangszeres zenére is. Székesfehérvárott a királyné koronázásán, Budán az esküvői szertartáson, »Tamás napját megelőző csütörtökön« a királyné termeiben rendezett táncmulatságon, Budán Újév napján az étkezés alatt gyönyörködtek zenében.

Ebből a híradásból kitűnik, hogy Mátyás zenekara egyházi és világi szolgálatot végzett.

Lényegében a XV. század egyházi zenéje még vokális zene, amelynek dallamvezetésében föl lehet ismerni a Gregorián-korál nyomait. Megválasztásánál elsősorban a hangmagasság, nem pedig a hangszín volt fontos.⁵⁵⁾

A rendelkezésre álló erők szerint húros és fafúvóhangszerek legtarkább kombinációjából keletkezett zenekarok adják a kor jellegzetes zenéjét.

A reneszánsz profánzenéjének szerkezetét a melódia főhangjának belső vándorlása és alakulása jellemzi. A melódia maga egyszerű, ritkán komplikáltabb felépítésű. Főhangja tenor vagy más mélyebb hang, amely egy polifón: két-, három-, négyszólamú egység tartozéka.

Beatrix a francia chansonok és olasz canzonek világi zenéjét találta a budai palotában.⁵⁶⁾ De udvarképes volt a magyar népdal is. A joculatorok, a későbbi igricek, hegedősök a király környezetéhez tartoztak. Galeotti feljegyzi róluk, hogy főleg az ősök hősi tetteit dicsőítették. Szerelmi dalokat ritkábban adtak elő, annál szívesebben merítették énekeik tárgyát a török harcok történetéből.⁵⁷⁾

A profán zenének egyik ága a tánczene. A tánc a középkorban igen elterjedt társadalmi szokás volt mind a nép, mind az előkelők között. A néptánc néhány állandóan ismételt tánc típusból állt, míg a magasabb társadalmi osztályok táncát a lépéseknek és ritmikának gazdagsága jellemezte. Megsokszorozódott a tánc típusok száma is. Egy-egy típus keretében nem elégedtek meg a kísérő zenei darabnak megismétlésével, hanem ugyanarra a tánc típusra újabb zenedarabokat szereztek és azokat egymás után játszották.

Legelterjedtebb típus a gyors tipegő mozdulatokkal és ugrásokkal kísért ballo és a lassú, ünnepélyes bassa danza $\frac{4}{4}$ ütemű formája.

Az olasz életformát követő királyi pár ezeken a táncokon kívül járta a Zäuner nevű német körtáncot is.⁵⁸⁾ Nevét onnan kapta, hogy a táncosok egymás kezét fogva sörényt alkottak. Középen állt egy magántáncos (Springer), aki a sövényen igyekezett keresztül siklani. Ez valószínűleg inkább társasjáték volt, mint tánc.

A király magyar ruhában is táncolt a királynéval. Kérdés azonban, hogy magyar táncot lejtettek-e. Beatrix útközben tanult és később meg is tanult magyarul, hogy ezáltal is megkedveltesse magát új hazájában. Lehetséges, hogy ismerte a magyar táncokat is. Több adatunk van ugyanis a magyar tánc elterjedésére. Legelőkelőbb lehetett a »magyar szóló«, a palotás egyik faja. Ez lassú, többtételű, mérsékelt $\frac{2}{4}$ vagy $\frac{4}{8}$ ütemű, végén az úgynevezett »figurával« záródó tánc.⁵⁹⁾

A táncot húros és fúvós hangszerek kísérték: lant, hárfa, fuvola és klarinét, melyekhez ütőhangszerként a kisdob csatlakozott. Ezek egy szólamban játszottak. A fúvós zenekarban azonban a harsona vehette át a tenor szerepét, míg a többi fúvós hangszer rögtönözve kísért és színezt. Ez a többszólamú improvizáció Itáliában volt otthonos, onnan kerülhetett hazánkba is.⁶⁰⁾

A profán zenének érdekes faja a katonazene. A budai bevonuláson a testőrlovasság élén hatvanhét dobos és trombitás lovagolt piros damasztmentében.⁶¹⁾

A lovas-zenészek már Mátyás előtt is a magyar fejedelem udvarához tartoztak. Innen kerülhetett az ötlet külföldre. A Sforzák udvarában tizenhét trombitást találunk, Miksa 1491-i metzi bevonulásán tíz trombita és dob szolt.⁶²⁾ Elenyésző számok ezek Mátyás hatalmas, hatvanhét tagból álló zenekara mellett.

Ezek a trombitások és dobosok ünnepi lakomán az ebédlőteremben foglaltak helyet és az egyes fogások felszolgálatát hangszereik megszólaltatásával kísérték.⁶³⁾

ÉTKEZÉS — ÉTELEK.

Az ünnepek középpontjában az étkezések álltak és meghatározott szertartások szerint folytak le.

Nem francia módon étkeztek, hanem délelőtt 10 órakor ebédeltek és 6 órakor vacsoráztak. Ha közeledett az étkezés ideje, a pohárnok megterítette az asztalokat, a főhelyre arany-, a többire ezüsttálakat tétetett, mert csak a fejedelmi pár evett aranytálból.⁶⁴⁾

A terembe először a férfiak mentek be, azután a leányok és végül az asszonyok nagyság szerint. Mosdómedencével várták őket.⁶⁵⁾ Először a leányok és az asszonyok mosták meg kezüket, azután a férfiak.⁶⁶⁾

Az asztalnál csak késsel ettek, a villát nem használták. (A körmöcbányaiak is aranypengéjű kést ajándékoztak Mátyásnak.)⁶⁷⁾

A közös asztal és étkezés gyönyörűségeit Mátyás annyira szerette, hogy lakomáira óriási összegeket áldozott. Szinte pazarlásszámba megy már a fantasztikus ételekből álló fogások hosszú sora. A székesfehérvári koronázási ebéd 24 fogásból állt, de a nap rövidege miatt valamennyit nem tálaltak fel.⁶⁸⁾

A budai ebéden 11, az újévi lakomán 12 fogást szolgáltak fel. A fel-tálalt ételek részletes ismertetését csupán H. Seybold krónikája őrizte meg. A lakodalmi ebédet így írja le: A vár egyik termében egy 22 lépés hosszú, keresztben felállított asztalhoz ültek, amely három gyönyörű piros bársonytakaróval volt lefedve. Mindegyiken virágok, Magyarország és a királyné címere volt arannyal és gyönggyel kivarrrva. Ezek a takarók 10 láb szélesek és 22 láb hosszúak voltak. Alattuk és mellettük még számos aranyhímzésű terítő kápráztatta a szemet.

Ennek az asztalnak a közepén ült a király, balján a királyné. Csupán ők ettek aranytálakból. A király jobbján a királyné fivére és az olasz vendégek, a királyné mellett pedig Kristóf herceg, valamint Lajos hercegnek és másoknak a követsége foglalt helyet. A többi asztalnál főurak, várispánok, két asztalnál pedig olaszok helyezkedtek el.

Megkezdődött az étkezés. A király ételei előtt négy étkefogó főúr haladt: Frigyes herceg Lignitzből, Hincó herceg Glazból, a boszniai király fia és János ratibori herceg.⁶⁹⁾

Az első fogás édesség volt. A második fogáson és fogásban élő madarak énekeltek. A harmadik fogás fekete vadpecsenye, a negyedik vagdalt hús fehér és barna szeletekben, az ötödik egy aranyozott puszpángbokor utánzása, amelyen csillogó angyalok és mókusok pihentek. A hatodik tálban gyöngytyúk és kappanok sárga almákon álltak. A hetedik egy kertet ábrázolt. Kerítésén madarak ültek, a kert közepén arany mirtuszfa emelkedett. Ezen akkora barna és zöld körték és sütemények függtek, mint egy kókuszdió. Az egész pörköltcukorból készült. A nyolcadik fogás rizs, a kilencedik ismét vadpecsenye, a tizedik csirkebecsinált valamilyen sárga mártással, végül a tizenegyedik kitolófánk volt.

Az újévi lakomáról H. Seybold a következőket mondja: Újév napján a király főurakat és prelátusokat vendégelt meg a palota egyik termében. — A király jobbján étkeztek a pápai követ és az olaszok, a királyné mellett pedig Kristóf herceg, az Eberstein grófok, a palotagróf (Pfalzgraf) küldöttsége, Heinrich úr Miltitzből, a szász uralkodó küldöttsége, egy úr Bernből, Lajos herceg tanácsosa és végül Ottó herceg követei. A terem hosszában az asztalnál mindkét oldalon prelátusok, főurak és egy külön asztalnál olaszok ültek.

Az egyes fogásokat az étkefogók négyesével, hatosával kísérték. Először egy aranytálon édességet szolgáltak fel. A második fogás csirke és kappan valamilyen sárga mártásban, a harmadik vadsült, a negyedik halkocsonya, közepében volt egy fej, abból nőtt ki egy aranyozott mirtuszág,

e körül magasan egymásra rakott és aranyozott farkdarabok. A kocsonya fehér és barna színű volt. Az ötödik sültmalac és különféle vadsült, a hatodik főtt hal, a hetedik sárga fácán borral leöntve, a nyolcadik fehér mandulatejből és cukorból készült barna- és fehérekockás sakktábla, kövei aranyozottak voltak, a kilencedik fácán fekete mártással. A tizedik fogás sült, aranyozott ostyából készült, közepén állt egy aranyozott puszpángbokról zászlóval, ezen a király és a királyné sisakkal koronázott címere, a tizenegyedik felfujt, a tizenkettedik pedig sültgalamb.

Nagyon szerették a becsináltakat, a rizses ételeket, a felfujtakat, a tésztákat és a gyümölcsöt. H. Seybold megemlékezik a Buda közelében elterülő nagykiterjedésű gyümölcsösről, ahol alma és körte termett. Onnan fedték valószínűleg a királyi konyha szükségleteit is. Általában a kor konyhája jobban vegyítette a csípős, savanyú és édes ízeket, mint ma. Jean Juvenal Des Ursins reimsi érsek memoire-szerű történelmi művében megemlíti, hogy Zsigmond 1416-i párizsi tartózkodásakor 120 asszonyt magyaros lakomával vendégtelt meg, és csupa igen erősen fűszerezett ételt és levest szolgáltak fel.⁷⁰⁾

Az étrendbe iktatva bizarr fogásokat találunk. A koronázási lakoma második fogásában élő madarak énekeltek, az ötödik egy puszpángbokrot ábrázolt csillogó angyalokkal és mókusokkal, a hetedik egy kertutánc volt, közepén süteményekkel s gyümölcsrel teleaggatott mirtuszbokor állt. Ezek a fogások valószínűleg csak művészi tartozékai, intermédiumai a lakomáknak.

Az ételeknek ez a változatossága és ingerlő kiállítása, a pazarul megterített asztal, a szép ebédlőterem és butorzata, a tálalás előkelő módja és a jelenlévők festői öltözéke fokozta az életörömet és így az evéskedvet is.

KINCSEK, MŰTÁRGYAK.

A kincseskamrát is részletesen írja le krónikásunk: »Hosszúsága 100, szélessége 25 láb. Boltíves mennyezete 8 magas oszlopon nyugszik. Művészi aranyterítők és egyéb drágaságok voltak ott láthatók. Nyolc pohárszék állott ott gazdagon megrakva pompás edényekkel és üvegtárgyakkal. Közülük csak azt az egyet akarom bemutatni, amelyik az egyik oszlop köré négyszögben volt építve. Mindegyik oldalát hosszában 31 csigadisz ékesítette, négyszer 11, összesen tehát negyvennégy polca volt drágaságokkal dúsan megrakva. Előtte hat színezüst, fél-embermagasságú kenyérkosár állt, mindegyik száz márkánál többet ért. A kenyérkosarak mellett a földön egy ezüst öntözőkanna állt, pompásan kidolgozott lábakon. Ez két öl magas volt és számításom szerint 500 márkát ért. Állt még ott két akkora ezüst egyszarvú is, mint egy-egy csikó. Szarvuk egy öl hosszú volt. Nyakukat a hét (apokalyptikus?) ország jelképével díszített széles nyaklánc övezte körül. Sörényük és farkuk aranyozott volt.

A pohárszék másik oldalán négy csappal ellátott hatakos hordó állott egy ezüst bakon, benne drága nápolyi bor. Körülötte embernagyságú, arannyal bevont ezüst vödörök.«

Továbbá aranybafoglalt üvegedényeket, tálakat, nyakláncokat, gyöngyből, gyémántból készült csodás kincseket sorol fel, a használati tárgyakon kívül kilencszázhuszonhét darabot.⁷¹⁾

Eljutott a király ezüst kamrájába is, ahol három halom ezüstit, aranyozott fürdőkádakat, öntözőkannákat, továbbá két értékes kalapot, a pápa adományozta aranykardot és egyéb drágaságokat, összesen három-ezerharminchat darabot tekintett meg.⁷²⁾

Ebben a leírásban, bár a szerző részletességre törekszik, rendszert nem találunk. Szemére vethetjük, hogy csupán az anyagi pompán buzdul fel, de nincs elég művészi ismerete, hogy a termeket is szemléletesen vázolja.

Gazdag, zsúfolt berendezésről sem ad H. Seybold számot. Nem-közömbösség ez, de valójában nem is láthatott a termekben sok bútort. Az akkori lakásokban, még a legelőkelőbbekében is, csak kevés bútor volt. A reneszánsz ember térszemlélete szabad, tágas hatásokra vágyott, ezért bútorzatát a legszükségesebbre korlátozta s a bútorokat kiegészítő iparművészeti termékekkel együtt a belső építészeti keretnek nem kitöltésére, hanem lakályossá tételére használta fel. A berendezési tárgyakat a falak mellé állította, hogy minél több tért nyerjen. Nem is a bútorok ötlöttek először a belépő szemébe, hanem a falak dekorációja.

Ám nemcsak a könnyű és festői dísz, a nehéz anyagok fémplasztikája is emelte a termék pompáját.⁷³⁾ A megemlített gyönyörű műtárgyak, nehéz arany-, ezüstitalak, tányérok, kenyérkosarak, vödörök, kádak, kannák és figurális tárgyak az ebédlő kellékei. Elborítja őket a plasztikus dísz, epikus képek sorozata. Nemes előkelőséget nürnbergi, augsburgi, francia, olasz mesterektől kaphattak, avagy az udvarnál dolgozó magyar Máté, esetleg a Rómába szakadt nagyhirű Farkas Balázs, Szegedi János vagy Nagyszebeni Simon öntött beléjük szépséget. Ezekhez társultak a budai ötvösök munkái.

Buda az ötvösipar terén is legfontosabb városa volt az országnak és már Zsigmond korában tekintélyes céhvel dicsekedhetett. Sőt azt is megállapíthatjuk, hogy a XV. századi Buda helyi történetében felmerült ötvösök mind magyarok. A céh magyarsága és népes volta miatt sem mellőzhette őket a király. Annál kevésbbé, mert a budai mesterek sorában az ötvösök az elsők, akik reneszánsz motívumokat használtak fel. Ezek ugyanis már az Anjouk korában szoros összeköttetésben állottak Olaszországgal, ott tanulták el a sajátos magyar irányba fejlesztett sodronyománcművességet.⁷⁴⁾

Az ötvösségnek édestestvére a középkorban az ércöntészet. Nálunk szintén már az Anjouk idejében virágzott (Kolozsvári testvérek). Feltehetjük, hogy a H. Seybold említette ércasztaldíszek (egyszarvúak) is magyar mesterek remekei.

A kódexben felvázolt hézagos kép is megmutatja, mennyi tudást, ízlést, fantáziát egyesítettek a budai várban. Az iparművészet kapcsolata a többi művészeti ággal pompás keretet von a nagyvonalú magyar reneszánszélet köré és visszatükrözi a budai udvar életritmusát, művészetszeretétét, egyben az egész országra kiható ízlésképző, formalakító erejét.

SZÓRAKOZÁS: LOVAGI TORNÁK, BOHÓCOK.

A történelem egyik legpregnansabb tanítása, hogy új korok gondolatmagva mindig megvan előző korok szellemi tartalmában. Ez jut eszünkbe, ha a XV. században újraéledő, középkori eszmevilágban gyökerező lovagi tornákról olvasunk H. Seybold feljegyzései között. Középkori életmegnyilvánulás és klasszikus formák felújítása ez, ellentétes életszemléletek találkozására, mint ahogy ellentétek találkoznak a Mátyás-kori lakásművészet gótikus külső tere és a berendezési tárgyakkal nem ritkán klasszicizáló formái között.

Maga Mátyás szenvedélyesen szerette a lovagi tornát. Ebben közrejátszottak műveltségének antik elemei. Legkedvesebb olvasmányai Livius. Aruns és Brutus, azután a Horatiusok és Curiatiusok párviadalában megnyilatkozó bölcsesség megértő igenlésre talált Mátyás felfogásában. Ő is a vezérek párviadalával döntötte volna el legszívesebben a politikai vitákat. 1470-ben örömmel fogadja el a párbajt Podjebrád cseh királlyal: »in ritterlicher weise, als sichts einem christlichen könige zimet, in harnisch und ritterlicher gewohnheit.«⁽⁷⁵⁾

A klasszikus és a középkori világnak ezt a nemes tradícióját már uralkodása kezdetén felújította és ő maga is kedvteléssel űzte. Mindenki előtt ismeretes budai győzelme Holubáron, és boroszlói győzelme kemény ellenfelén. Győzelmeit nem ellenfelei udvariasságából, hanem ügyessége folytán nyerte meg. Kortársai közepesen erős embernek mondják, aki azonban rendkívül ügyes és mozgékony volt. Testalkata is kívánta tehát a sportot, a mozgást; bátorsága pedig a férfias, olykor veszélyes küzdelmet.

Ennek a kornak tornaöltözéke korabeli képekről, leírásokból és ráánkmaradt múzeumi anyagból ismeretes. A felszerelés masszív és formátlan. Magas nyeregben ültek, fejükön sisakot, testükön vértet, balkarjukon pajzsot, jobbkarjukon háromágú koronában végződő tompa lándzsát viseltek. E mellett használták a régi alacsony nyeret, a hegyes lándzsát, az éles kardot és a könnyű harciöltözéket is. Ilyenben vonult küzdelemre Mátyás is lakodalmi ünnepségei idején. Maga a király szablyával vívott. Páncél helyett könnyű öltözék volt rajta, csupán fejét védte díszes sisak. Lovát zölddel mintázott aranyos takaró fedte, nyakán nagy csengetyű lógott. — A párviadal kezdetén a királyné visszavonult az ablaktól, ahol addig állt, mert féltette hitvesét, olvassuk Hans Seyboldnál. — Ezen az estén tehát nem könnyű játékokra, hanem véres küzdelemre indult a király.

Hasonlóképpen éles, hegyes fegyverekkel vívtak a vendégei is. Közülük különösen négyen tűntek ki készségükkel: Kristóf herceg, Hincó herceg, Stein György sziléziai kormányzó és Eberstein gróf.

A székesfehérvári összecsapás olyan erős volt, hogy Kristóf herceg és ellenfele kiestek a nyeregből, lovaik pedig holtan kerültek el. A nézőközönség az ilyen véres látványokban lelte örömét, az író is nagyszerűnek mondja az ilyen párviadalt.

Kristóf és Hincó herceg egyenlő ellenfelek lehettek. Budai összecsapásukon mindketten kiestek a nyeregből. Kívülük még ketten vívtak. Ez a lovagi torna harmadfél óra hosszat tartott.

A viadalokat zeneszó kísérte: fuvola és kézidob, de ha éles fegyverekkel vívtak, a harcikürt rikoltott. Ennek hangja még fokozta a nézők izalmát. A bajvívások helye igen gyakran a Vár alatt elterülő mező (Vérmező) volt.⁷⁶⁾

A tompa fegyverekkel folytatott viadalokat férjével együtt a királyné is szívesen végignézte. Farakások lángjánál vívtak a korán sötétedő téli napokon; kedvtelésüket a hideg sem csökkentette. Az író is feljegyezte, hogy a hideg téli napon Beatrix férjével együtt egy aranyos szánkóról figyelte az összecsapást. Férje hosszú csuklyába burkolta be, úgyhogy arcát sem lehetett látni.

A párviadal elsősorban lovagi szórakozás volt, de az igazság kiderítésére is használták.

H. Seybold csak szórakoztató viadalokról ír.

*

A reneszánsz magyar élet szórakozásai közé tartoztak az udvari bohócok mutatványai is. Beatrixet is elkísérte Budára bohóca, aki a hölgyeket szórakoztatta a belső termekben, amíg a férfiak a párviadal szenedélyének hódoltak.⁷⁷⁾

A bohóc I. Ferenc francia király óta az udvari élet tartozéka, de ezenkívül is mindenütt meg lehetett találni. Egyenként vagy csapatokba verődve mutatták be tornászügyességüket, mindenki gúnyolta, de mint jókedvre derítőket szívesen is látta, az Egyház mint az ördög cimboráit megvetette őket, ugyanakkor pedig a pápa asztalánál is helyet foglalhattak.⁷⁸⁾ Felbukkantak a nagy egyházi és világi ünnepségeken, ételt, italt, ruhát, pénzt kaptak. Mindenki tudta, hogy jól kell őket tartani, mert éles nyelvük volt, és a fukar vendéglátó rossz hírét a hetedik határig is elvitték. Szellemes őszinteségükkel gyakran keltették fel a hízelgő udvaroncok ellenszenvét, de igen gyakran hűségükkel nélkülözhetetlenné váltak uruk vagy úrnőjük számára.

Beatrix bohóca is kitartott úrnője mellett, visszakísérte Itáliába és legnagyobb megaláztatása, bánata idején nagy gyönyörűséget szerzett neki.⁷⁹⁾

BEFEJEZÉS. — KISEBB EPIZÓDOK.

Azok a kisebb epizódok, amelyek H. Seybold előadását időnként megszakítják, a reneszánsz kori magyarság lelkivilágára igen élénk fényt vetnek. Bennük a nép pogánykori, barbárnak bélyegezett vonásokat mutat, de nem is szabad várnunk, hogy a XV. században még harcoss fiatalosságát élő magyar nemzet kifinomultabb legyen, mint Európának kultúrában öregedett népei.

A budaiak Pongrácz vajda temetésén kiloptak ugyan 16 aranyat az áldozatra szánt pénzből, három borbély agyonverte a király istálló-mesterét, kiszúrták az olasz íródeák félszemét, de a csehek is kegyetlenkedtek, egy olasz is leszúrt a Dunánál egy magyar halászt, aztán a királynénál keresett menedéket. Ilyen apró epizódok fel sem tűntek az ököljog korát élő

Európa bűnlajstromán. Észak-Európa országain kívül Olaszország egyes vidékein is, különösen a nápolyi királyság kultúrközpontoktól távolieső helyein még igen vad erkölcsök uralkodtak.

Azok az erőszakos cselekedetek, amelyek Budán a lakodalmi ünnepek vidámságát hébe-hóba megzavarták, a magyar és az idegen nép vérmérsékletében megnyilatkozó ellentétek kirobbanásai. Ezek az ellentétek nemcsak az alsó rétegek, hanem az előkelők között is megvoltak. Az olasz udvaroncok lenéztek, barbároknek tekintették a harcokban vitézkedő, de a társadalmi életben nyersnek látszó magyarokat. Őseink viszont megvetették az elpuhult idegeneket, akiktől a puritán magyar élet tisztaságát féltették. A mind súlyosabbá váló ellentétek végeredményükben a királyi pár szerelmét és egyetértését is megzavarták, Mátyás trónöröklési terveit zátonyra juttatták, Beatrixet pedig Mátyás halála után az ország elhagyására kényszerítették.

Vannak enyhébb epizódok is. Ezek nem festik kegyetlennek, hanem inkább féktelennek, duhajkodónak a magyarokat, életüket pedig fonáknak, naívnak, meseszerűnek. Egy hordó borért életüket kockáztatják, szabadon lophatnak is, de ha elcsípi, kalodába zárják a tettest.

Fontos megjegyzést találunk a magyar hűbéri viszonyra: — Ha pedig a magyar király megházasodik, vagy fia születik, akkor országa 32.000 ökröt kell, hogy juttasson neki. — Ez a szám ugyan soknak látszik, de az ajándékozás ténye a magyar hűbérrendszer egyik formájára, a familiáris viszonyra derít fényt. Az ország és az uralkodó e szerint familiáris viszonyban voltak egymással. És miként a nyugati hűbéresek, a magyar familiárisok is ajándékokkal kedveskedtek bizonyos alkalmakkor a dominusnak.

Ezek a kisebb képek éppen úgy, mint a nagy események leírásai, elengedhetetlenül hozzátartoznak a XV. századi Buda életéhez.

Borsa Béla

JEGYZETEK.

¹⁾ Az íróra és művére vonatkozó közelebbi adatokat a szerző Ismeretlen, egykorú német leírás Mátyás és Beatrix házasságáról c. műve tartalmaz. Pécs 1940.

²⁾ Ursinus Velius nyomán Divald: Budapest művészete a török hódoltság előtt. 134. l.

³⁾ Littke Aurél: Buda—Pest a török uralom korában. Bp. 1908.

⁴⁾ A Vár középkori helyrajzára vonatkozó legújabb eredményeket I. Gárdonyi Albertnek a Tanulmányok jelen kötetében közölt Négy budavári házak c. tanulmányában.

⁵⁾ Szendy Károly: Schicksal der Donausz. dt. Deutschland—Ungarn 1941. 38. l.

⁶⁾ Cod. germ. 331. 73. l.

⁷⁾ Dékány András: Magyar reneszánsz 96—98. l. — Wratislaw báró utazása. Lásd: Szamota I.: Régi utazások Magyarországon és a Balkán félszigeten. 199. l.

- 8) Cod. germ. 331. 75. 1.
 9) Rónai-Horváth Jenő: Magyar Hadikrónika, I. 304. 1. Idézve *Gyalóka Jenő*, Mátyás király, a hadszervező és hadvezér c. dolgozatában, Mátyás király Emlékkönyv I. köt. 251. és 298. 1.
 10) Cod. germ. 331. 81. 1.
 11) U. o. 75. 1.
 12) Horváth Henrik, A Mátyáskori magyar művészet. Mátyás király Emlékkönyv II. köt. 148—149. 1.
 13) Divald id. m. 32., 64., 68. 1.
 14) Balla Antal: Budapest szerepe Magyarország történetében. 26. 1.
 15) Divald id. m. 90. 1.
 16) U. o. 68. 1.
 17) Balla A. id. m. 16. 1.
 18) Cod. germ. 331. 80. 1.
 19) U. o. 82. 1.
 20) Kardos Tibor, Mátyás király és a humanizmus. Mátyás király Emlékkönyv II. köt. 26—27. 1.
 21) U. o. 442. 1.
 22) Cod. germ. 331. 78. 1.
 23) U. o. 81. 1.
 24) Fraknoi: Hunyadi Mátyás király. 247. 1.
 25) Eschenloer, Peter: Geschichten der Stadt Breslau. Breslau 1828. I. 340. 1.
 26) U. o.
 27) U. o.
 28) Csánki Dezső: Mátyás udvara: Századok 1883. 619. 1.
 29) Balla id. m. 26. 1.
 30) Horváth Jenő, Mátyás király nyugati diplomáciája. Mátyás király Emlékkönyv I. köt. 81. 1.
 31) Cod. germ. 331. 75. 1.
 32) Fraknoi: Hunyadiak kora Magyarországon. 173. 1.
 33) Mályusz Elemér, A magyar társadalom a Hunyadiak korában. Mátyás király Emlékkönyv I. köt. 348—349. 1.
 34) Kazinczy Gábor: Mátyás király. 122. 1.
 35) Cod. germ. 331. 74. 1.
 36) Fraknoi: Hunyadiak kora Magyarországon. 312. 1.
 37) U. o. 214. 1.
 38) Fraknoi: Hunyadi Mátyás király. 248. 1.
 39) Carbo: Párbeszéd a fonséges fejedelem s Magyarország dicső királya, Mátyás dicső tulajdonai- s viselt dolgairól, a királyhoz intézve. Kazinczy id. m. 97. 1.
 40) Mátyás király levelei. (Fraknoi) I. 40. 1.
 41) Fraknoi: A Hunyadiak és Jagellók kora Magyarországon. 216. 1.
 42) Fraknoi: Hunyadi Mátyás király. 250. 1.
 43) Mátyás király levelei. II. LXII. 1.
 44) Fraknoi: A Hunyadiak és Jagellók kora Magyarországon. 223. 1.
 45) Galla Ferenc, Mátyás király és a Szentszék. Mátyás király Emlékkönyv I. köt. 115. 1.
 46) Cod. germ. 331. 75. 1.
 47) A zsidóság történelméhez legfontosabb forrásművek: Hoberg, Clemens August: Zur Judenfrage. Geist der Zeit. 16. évf., Kohn Sámuel: Zsidók története Magyarországon. Bp. 1884., Sebestyén Károly: A zsidók egyetemes története. Bp. 1908., Venetianer Lajos: A zsidók története. Bp.
 48) Cod. germ. 331. 73. 1.
 49) Kazinczy id. m. 125. 1.
 50) Eschenloer id. m. II. 346. 1.
 51) Balogh Jolán: Mátyás király arcképei. Mátyás király Emlékkönyv I. köt. 452. 1.
 52) Haraszti Emil: Zene és ünnep Mátyás és Beatrix korában. 294. 1.
 53) Ernst Bücken: Handbuch der Musikwissenschaft. 240. 1.
 54) Haraszti id. m. 320. 1.
 55) Adler: Handbuch der Musikgeschichte. Berlin 1930.

- ⁵⁶⁾ Haraszi id. m. 320. l.
⁵⁷⁾ Hermann-Mendel: Musikaliches Conversations-Lexicon. Berlin 1878.
⁵⁸⁾ Kazinczy id. m. 137. l.
⁵⁹⁾ Riemann: Musiklexikon 1900. l.
⁶⁰⁾ A Beatrix-szal jött zenészek jómódú és, ellentétben a Cambrai-beliekkel, vallásos emberek lehettek. Általános megbecsülés övezte őket. Ezt mutatja H. Seybold feljegyzése: A szentestén halt meg a nápolyi király egyik nagyszerű zenésze, aki minden vagyonát az Egyházra hagyta. Hosszú gyászmenet kísérte utolsó útjára. Vele vitték hangszereit is.
⁶¹⁾ Cod. germ. 331. 75. l.
⁶²⁾ Haraszi id. m. 376. l.
⁶³⁾ U. o. 372. l. és Cod. germ. 331. 81. l.
⁶⁴⁾ Cod. germ. 331. 81. l.
⁶⁵⁾ Lásd H. Seybold utalását a nagyszámú kézmosó medencére. Cod. germ. 331. 84. l.
⁶⁶⁾ Trócsányi: Kirándulás a magyar multba. 38. l.
⁶⁷⁾ Cod. germ. 331. 84. l.
⁶⁸⁾ Schalkház Lipót: A magyar konyha. 33. l.
⁶⁹⁾ Eschenloer id. m. 347. l.
⁷⁰⁾ Divald id. m. 119. l.
⁷¹⁾ Cod. germ. 331. 84. l.
⁷²⁾ U. o.
⁷³⁾ Nádai Pál: Ízlésfejlődés és stíluskorszakok.
⁷⁴⁾ Divald id. m. 150. l.
⁷⁵⁾ Mátyás király levelei. I. 178. levél. 248. l.
⁷⁶⁾ Cod. germ. 331. 75. l.
⁷⁷⁾ U. o. 77. l.
⁷⁸⁾ Haraszi id. m. 394. l.
⁷⁹⁾ U. o.

FÜGGELÉK.

Adatbeli eltérések az egykorú feljegyzések és a müncheni kézirat között.

- 1) Langenn (Herzog Albert der Beherzte; kiadva Leipzig 1838.) szerint 13 kék szőnyeget terítették le az érkező királyné elé, H. Seybold négyet említ.
- 2) Langennél Ujlaki Lőrinc hozta a jeggyűrűt, Seybold szerint Mátyás maga adta át menyasszonyának.
- 3) Eschenloer Antoniust, Bari érsekét, a pflzi követjelentés a nápolyi érsekét is említi a vendégek között.
- 4) Langennél a limbachi herceg elkísérte Szilágyi Erzsébetet Pettauig, Seybold a fehérvári menyasszonyt-váró csoportban látta.
- 5) A Langenn- és Eschenloer-féle szövegközlések 16 főurat említenek, akiket a király lovaggá ütött, Seybold tizennyolcat mond.
- 6) A pflzi követjelentés kilenc, Seybold pedig tizenegy ifjút említ a király kíséretében.
- 7) Langenn szerint az esküvői lakoma tizenkét fogásból, Seybold szerint tizenegyből állt.
- 8) Eschenloer és Langenn hét kocsit említ, Seybold ötöt.

*Hans Seybold leírása a müncheni állami könyvtár Codex germanicus 331
jelzésű kéziratának 73—84. lapján.*

Hie Innen ist ettwas beschriben von den Kostlikaiten der loblichen Hochtzeit des durchläwtigistenn Grosmechtigen Fürsten vnd Herren, Herrn mathia künigen zu Hungern vnd zu Behem, vnd seines gemahels frauen Beatrix des künigs tochter von napels.

Das sind die fürsten die dagewesen sind

Der Künig von Bossen

Sein Sun

Hertzog Cristoff von Bairn

H. fridrich von der Lignitz

Hertzog von Ratwar

Hertzog von opel

H. Jacob von limpach

Hertzog Niclas von limpach

kunig von Napels Sun

H. hinco von Behenn

H. von lippa. s. Sun

von Galichschon Ertz

legat von Erlach

wardein

Sibenburgen

wotzen

Agram

vesperin

Rab

Backmonastra

preslaw

Aquilla Ertz

legat von Rom

Fünfkirchen

Bischof

Anno domini m^o CCCCLXXXVI Jar, Als ich yetzo gein ofen kom da sagttman mir Sogar von grosser kostlikait vnd tzier, die vnser durchläwtigister Herre künig mathias zu Hungern vnd Behenn etc, getan habe, Ich nicht muglich ainem menschen, als zubeschreiben, Als es an im selbs ist, Doch habe ich ain wenig dauon geschriben, wie hernachulgett. Item an mittichen vor Nicolaj ist vnser genedigste frawe des bemelkten künig mathias muetter, von ofen aus der burg gefaren, vnd die pangratz wadin aus Sibenburgen mit ir, vnd haben gehabt fünfff wägen von gollde ynwendig, vnd ausswendig auff das kostlichist verguldet, vnd was sünt an den wägen von holtz, von geryem Sylen vnd zäumen alles übertzogen mit rotem mächlichem tuech vnd gros messigen pükl darauff, vnd an yedem wagen waren Sechs weisse Ross vnd der Künig fuer mit seiner muetter hinaus vnd gab ir das gelaytt bis in das lebach, vnd sind gefaren gein Stuelweyssenburg zue der krönung der Künigin, Auch vor vnd nach ain grosser tzeug, vnd all in strawssen vedernn, Der wagenknecht mag ich auch nicht vergessen die hetten Ruessig peltz an vnd ettlich par schinckel, Item darnach an Sonntag Conceptionis marie sein auch aufgezogen vil Bischoff vnd Lanndtherrn ain grosser tzeug, vnd nemlich die burger der stat zue ofen die auch kostlich waren, Ettlich in Samatt vnd Seyden die andern kostlich in Harnasch, vnd all mit Strawss vedernn die tzugen all vor dem künig aus der Statt, Desgeleichen die Juden waren auch hinaus, da schickt der kunig hinaus die Juden sollten hewider ein reitten, Also ist der menndl Jud herwiderein geritten Inn die yndrist purg, vnd ain redlein gemacht vmb den prunn vnd hett kostlicher pfärd XXXI. Des ersten raitt ain knab, der kundt gar schon Trumetten, vnd an der trumett ain van, Darnach ritten zwen knaben, vnd yeder fuertt ain Silbreine gürteln, der Senckel was gros, die Spanngen waren hoch als ain Silberpecher, darein ain kadl weins gett, vnd knorrratt geschlagen, An iren seitten fuertren sy lanng Silbreine schwertt, mit gehiltz knöpff vnd scheiden, Darnach raitt der mendl Jud in grab, fuertt ain guglzippffl

mit tzenndl vndertzogen, vnd ain heffttl an seinem huett, An seiner seitten ain lanngs Silbrenis schwertt messer, darnach rytten ye tzwen vnd tzwen, vnd all in prawn mechlich beschnitten, vnd yeder auff seinem huett tzwoo weiss Strawssenedern, vnd ain prawne Inn der mytt, vnd Sy hieltten in der purg auf ain stund Darnach kom der künig vnd Sass auff, vnd hertzog Cristoff mit ym, vnd rytten nach den Juden aus der purg, vnd ritten all gein Stuelweissenburg zue der krönung, vnd die Juden ritten ain anndern wege, Item darnach an montag vor lucie ist der künig komen gein Stuelweissenburg vnd am Erichtag (73) ist er mit vil herrn gein kirchen gangen, vnd wider haym, vnd geessen, darnach ist er aufgewesen mit seiner herrschafft vnd gegen der kunigin geritten auf ain meyl, vnd hatt daselbs Ain rotes Samätens getzellt auffgeschlagen, vnd tzway darneben vnd ain gros feuer dabey, vnd daselbs gewartt, mit XIII Bischauen vnd prelatten, der Ertzbischoff von galachschoen, von presslaw, Bischoff von Erlach, Bischof von wotzen etc, jtem der künig von Bossen, vnd sein Sun, jtem hertzog Enderschy von Beheim, Hertzog von lymbach, Hertzog fridrich, aus der Schlesy vnd der gubernator, vnd der Gross Graf, vnd dabey vil lanndtherren vnd lanndtläwtt aus den Stetten etc, vnd bey den tzellten gehalten, Alls bey zway stundñ, Darnach ist dy künigin komen auff eiffe guldein wagen, vnd Ir wagenknecht hatt angehabtt ain Samateme schawben, Auch ist mit ir komen des künigs muetter, vnd haben gehabtt Acht guldin wägen auff bayden taylen, Darnach Ee das die künigin ab dem wagen stuend, da tzoch man auf die erden vier plabe tuech, vnd die Bischof und Lanndtherrñ giengen hin zue dem wagen, vnd hueben dy künigin heraus, vnd fuerten Sy zue dem künig, vnd da Sy zue mittelst der tuecher kam, da viel sy nyder auf bayde knyete, vnd der künig eyllt vast zue ir vnd hueb sy auff, vnd bot ir dy hanndt vnd halset Sy ain wenig, vnd sy setzett im auf ain puchspeymein kränntzl, daran hieng ain gulder Rynng, vnd, der legatt Brueder Gabriel tatt dem kunig das wortt vnd empfieng sy anstatt des kunigs vnd seiner lanndtherrn, Da hueb dy künigin selber an zu reden vnd dancktt dem künig vnd auch den anndern So kostlich in latein, das sich yedermañ darab wunnertt, Darnach pracht man ain weysen tzellter mit ainer guldin Satteldegk, darauf sass die künigin, vnd raitt neben dem künig zue der statt, Da hatt gehalten Hertzog Cristoff Selbmerd vnd da scharpfgerenntt, das Sy bayd geullen sein vnd bayde Ross für tod gelegen, Desgeleichen dy anndern zwen auch kostlich getroffen, vnd ist gein Stuelweissenburg geritten Bis zue dem münster, da ist man mit den processen entgegen gangen, vnd drey Bischoff haben da gewartt in iren ornätten, da ist der künig vnd künigin abgestanden vnd nyder knyett, vnd ain Bischoff hat ir das pacem zu kussen geben, da sein sy mit dem heiligtum hinein die kirchen gangen vnd da gesungen Te deum laudamus, darnach hat der künig die künigin in ir herberg geweist in den Brobsthoff Item wie der künig der künigin entgegen ist geritten zu Stuelweissenburg, Also ist er von ofen heraus auch geritten, da werdt ir hörn in was kostlikaitt er geritten ist. Darnach an mittichen vor lucie ist der künig ist in die kirchen, vnd als bey tzway tawsentt Herrn, Edelläwt vnd burger aus sein stetten in gulden Sametten vnd damaschgen Schawben, Darnach ist die künigin auch komenn mit iren Junngkfrauen vnd Herrn vnd des künigs muetter mit ir, Da ist man von stund an mit der process gangen, vnd pald herwider ein, vnd gesungen letaniam, vnd sein vmb das grab gangen, da die zwen künig ligen, Sannd Stephan vnd sein sun Emrañ, die haben vngerlannd des ersten zue dem cristen gelauben pracht, vnd der künig vnd kunigin sind nydergeknyett vnd bey dem ambt beliben, vnd wider haym gangen, Item an pfintztag darnach haben dy burger von ofen die kirchtur eingenomen vnd besetzt, wann sy die freyhaitt haben, wen Sy hinein zue der krönung lassen, oder nicht etc, darnach ist der künig hinein komen, mit seiner herrschaf, auch der künig von Bossen mit seiner herrschafft, vnd hatt angehabtt ain perleine Schawben vnd ain halspanndt mit Edlein gestain, die tzway hatt man geschätzt vmb Achtzigk (74) tawsentt guldin, darnach ist dy künigin auch komen mit iren wälischen klaydern mit irem hofgesind hinein In dy kirchen, da ward aufgemacht neben dem altar ain pün, die was mit guldin tuechern gantz übertzogen bis auf dy erd hinab, darauf gieng sy, darnach sein XIII pischoff vnd prelatten kostlich In iren ornätten vñ Innfelln, vnd allweg zwischen tzwain sein des künigs knaben mit grossen wynttlichten mit in hergegangen, vnd all gestanden vor dem altar, Da haben dy Cantores angefangen das Ampt von vnser frauen Rorate celi, von stund hat dy kunigin abgezogen Ir gewandt, vnd ain purperklaid

angelegtt, Als die ewangelier tragen vnd darüber ain korkappen die was guldin vnd hett ain gestallt Als wan ain Bischoff vesper singt, vnd Sy ist an dy altt statt hinwyder knyett, da hat man das Ewangeliem angefangen zu singen, da ist der kunig auch weck ganggen In ain Cappellen, vnd hat auch desgeleichen angelegtt als dy künigin, vnd auf seinem haubtt ain kostliche kron, vnd furher getretten auf die pün zu der künigin, da ist die kunigin aufgestanden vnd herab geganggen fur den Altar zwischen der Bischoff vnd prelätten, da hat man angehebt Zesingen letaniam, Darnach haben die Bischoff gelesen als dann zue krönung gehört, Da haben vier vnd vier landtherren die kron In iren hennden gehabt, da hatt ain lanndtherr lawtt aufgeschryen vngrisch, ob man Sy sol krönen oder nicht, Da haben sy zu antwurt geben, Es sey pillich vnd recht, das man Sy krön, Da haben die Bischoff die kron gesegent vnd gesprengt vnd sy ist nyde knyett vnd vier Bischoff vnd vier lanndherrn haben ir dy kron aufgesetztt vnd gesungen, Te deum laudamus, vnd pfyffen vnd Trumett, vnd sy ist wider hinauf ganggen auf die pün, da ist der kunig herab ganggen Inn seinem ornat vnd nider gesessen in sein maiestatt mit ainem plossen Schwart vnd hatt XVIII ritter geschlagen, vnd die künigin ist diweil oben auf knyett vnd ain herr neben Ir auff der rechten seitten mit dem zepptter gestanden vnd ain anndre an der andern seitten mit aine guldin Appffel, vnd zue der wandlung hat man Ir dy kron abgenommen, vnd neben sy gesetztt Als lang bis man den segen hat geben, Desgeleichen der künig, Da hat ain wällischer hertzog Ir dy kron wider aufgesetztt, Desgeleichen der künig auch in seiner Coron, vnd also voneinander geschaiden bey der kirchthür vnd sy ist in der Coron In Ir herberg ganggen, desgeleichen der künig. Darnach hat dy künigin zu haus geladen die Bischoff vnd herrn, vnd gross fräwde gehabt mit Rennen vnd Tamtzen. Darnach an freitag sein Sy weg geritten, vnd am Sonntag gein ofen komen Als hernachgeschriben stet, Item an Sontag nach lucie sein von ofen aus der statt entgegen ganggen Aus allen klöstern vnd kirchen all priesterschafft mit dem heiligtumb in ainer processen auch sein entgegen geritten die hochwirdigen herrn, Bischof von galaschon, Bischof von Bresslaw, Brueder Gabriel der legat, Bischof von wotzen, Bischof von Erlach vnd annder Bischof vnd prelatten, Niclas waida, künig zu Bossen, vnd sein Sun, Hertzog Cristoff von Bairn, Hertzog von limbach, der gros graff parlagi vnd auch annder lanndtherrn, der auch vil gewesen ist, auch dy Burger vnd herren von ofen vnd anndern Stetten etc, vnd sind der künigin entgegen geritten als auf ain meyl vnd ain geschick gemacht vnd her wider ein geritten, Bis für dy Statt vnder den Berg auf ain wisen, Da ist der künig neben der künigin geritten, vnd da gehalten als auf ain halbe stund, vnd es hatt vast geschneytt, Da haben zwen scharppff gerennt, vnd tzen gestochen mit kronlden vor der künigin, vnd haben all schon getroffen darnach haben die höfleütt ain Redlein gemacht vnd In die Statt eingeritten vor dem heiligtumb in kostlichem harnasch (75) vnd all in Strawssen vedernn als bey dritt halbtawsent, Darnach all processen aus alln klöstern vnd kirchen, vnd aus allen tzechen mit grossem heiligtumb, das ye vier an einem stuck hetten tzutragen, nach dem heiligtumb sein geritten Sybenvndsechtzig Trumetter, vnd pawgker vnd fast all in roten damaschgen Schawben, Nach den Trummetten sein gegangen fünffvndtzwanzig schöne ros die alle von schönem harnach kostliche geliger hatten, Die darauff sassenn, waren all beschnitten in damaschk des künigs varb auff Schwebisch, Grab, prawn, gelb vnd gruen, vnd yeder ain perlein erml, vnd an yeder seitten ein Silbrein Schwert Darnach ritten aindriff knaben des künigs, renner auch hohen kostlichen rossen, vnd es hett ain yeder ross auft im ain perleme geliger vnd vorn an der Styrn ain perleme pluem vnd ain schiltt von perlein vngerlanndtt, auch an der prust ain schiltt von perlein vngerlanndtt, vnd Beheim auch die zämperlein die pisstangen vnd ketten warn all Silberein vnd schön vergülltt, Die knaben waren auch all beschnitten In damaschk des künigs varb auff Schwebisch, Darnach raytt ainer vor dem kunig her mit ainem guldin schwertt, Darnach raytt der kunig vnd kunigin nebeneinander der kunig was von fuess auff gekleidett in lautter perlein, vnd der Rogk was auff Schwebisch, Auff seinem haubtt ain huett, darauf ain Coron von perlein, vnd edell gestain, ain guldenis Schwertt an seiner seitten, das ross das er raytt, das hett ain geleger von perlein, gold vnd edelgestain, das ross hett an seiner styrn auch ain perleine Coron mit Edelm gestain, Der Zawm was auch guldein, vnd ritten also für das ratthaus, da die gefanngen Innen ligen, Die hetten ain sollich gros geschraye, die schuoff der künig ledig, Darnach ritten Sy zue vnser frauen kirchen vnd stuenden

ab vnd giengen hinein vnd knyetten nyder, da sang man Te deum laudamus vnd der künig fuertt dy künigin bey der handt heraus vnd sassen wider auff wie vor, da stuenden die gefangnen all nebeneinander, vnd danckttten die künigin. Die künigin raitt ain weissen tzellter, der auch mit golde geziertt was, vnd hett ain wällischen rogk an prawn samatt mit gold gemusiertt vnd ob den prüsten aufgeschnitten, vnd darob ain guldeme schawben, vnd ain Schlairlen auf irem haubtt, Als dann die wälhin tragen, darauf ain perleme Coron, die ir der pabst geschencktt vnd geseget hett, vnd vnder der Coron lies sy herfür gen An yeder seitten ain wenig har, das was prawn, jr augen schwartz, jr angesicht prawn, geschickt nach der mass, nicht zu kurtz, nicht zu lanngk, jr mundt ist rot, vnd stett ir allweg lieplich zelachen, jr halls ist weyss, daran gehangnen ain guldeine ketten, vnd sind also der kunig vnd kunigin vnd ir prueder nebeneinander In dy purg geritten, vnd er hatt Sy bey der hanndt in Ir tzimmer geweyst. Noch ainer processen hette ich vergessen das waren die Juden, die auch der künigin fur dy Statt zue ofen hinaus enttgegen geritten vnd ganggen sein, zum Ersten ritten an tzwendreissigk all in prawn mechlich beschnitten in iren Silbrein klainattn, als sy den vorgemeltt sind, da sy zue der krönung geritten sind, noch daß haben sy getragen ain kostlichen van, daran mitt goldt geschriben was, hebreytsch Schina israhel, ist souil als hortts kinder israhel vnd amen schilltt dar Inn was ain truttenfuess, dauid wappen, vnd drey guldin stern vnd auff dem schilltt ain Judenuett alles verguldett mit flammen, Nach dem van sein ganggen Junng vnd altt ye tzwen vnd tzwen, processen öber hundertt halb hundertt, vnd haben auff iren haubtten gehabtt von Seyden vnd damaschk kaputzen, vnd haben gesungen mit lautter stym ain gesanngk das ich nicht verstanden habe, aber als man sagt, So seve es hebreytsch gewesen, vnd haben tragen ain hymel, vnd ain allter jud vnder dem hymel hatt getragen ain eingewickelte tocken vnd vorn daran ain guldins plech vnd zwen juden haben in geweyst, vnd haben ain Redlein (76) gemachtt vor der Künigin, Da kam der künig vnd dy künigin miteinander hergeritten, da sy zue dem hyml kamen, da tätten die Juden die tocken auff, vnd wolttten der künigin zeküssen haben geben, Sy woltt aber nicht, Darnach an Erichtag von thome aph. hatt der künig geladen zuhaws die prelätten vnd annder herren, vnd haben in dem Sal geessen, Da der kunig vnd künigin zue tysch waren gesessen, da trug man für das erst essen Confect, Darnach sein komen sein Stet vnd haben daselbs vil stet vñ lanndherrn geschencktt, vil hoher koppff Scheyrn vnd guldeine tuecher, die hernachgeschriben verss stett geschriben in dem Sal, an einem pfeylet da der künig zue tysch sitzt vnd vahend sich also an

Sponsa tibi datur rex magne Beatrix
 Que possit thalamos prole beate tuos
 Festa dies colitur linquis animisque fauete
 Dicite pontifices nunc bona verba deo
 Nobilitas populus proceres gaudete fidelis
 Cantibus coreis regina tott sonet
 Aurea iam viderunt tecum regina beatrix
 Secula cantemus lux simul alma redit
 Candida libertas pariter concordia tecum
 Tecum amor atque fides gracia plena manet
 Jam mala nulla premunt procul est defoenus egestas
 Jam graue seruitia iam metus omnis abit,
 Jam virtus spectata placet presentia iusti
 Principis assidue cuncta serena facit
 Aurea maiestas solio suffulta decenti
 Te fauet in gremio diua beatrix suo
 A re nomen habes regi tu vota marito
 Publica comendes talia voce vale.

Item darnach an pfintzttag vor thome hatt dy zue haus geladen in ir tzimmer die prelätten vnd lanndherrn etc. vnd daselbs Trumett vnd tanntzt vnd hat hertzog Cristoff gerennt mit hertzoze hinco aus Beheim; vnd sein bayd geuallen vnd darnach aber zwen, vnd diweil man gestochen hat, das hat gewertt als auff dritthalb stund, Diweil ist einer auf dem hohen Sal auf dem knoppff gestanden,

vnd dy henndt vnder dy ögsen genommen, die Beheim haben ain man derrenntt da sy herein zue dem stechen sind geritten. Otem darnach in Suntag nach Sanndt Thomas tag hattmañ zue vnser irawen auf gemachtt ain himel, das was ain guldins tuech vnd waren Sechs tuech preitt an einannder genætt, vnd was lanngk vnd hett Sechs stanngen mit vergullten knöppffen dabey man in hält, vnder den himel auff die erd zoch man köstlich tebich, vnd darauff satzt man zwen stuel, als man den Bischouen vor tregtt, darüber zoch man ain guldnis gross tuech, vnd auff yeden stuel legt man zway küss ains von golde, ains von rotem Samatt desgeleichen für die stuel, darauff Sy bayde knyetten, Da kom der kunig vnd kunigin miteinannder geritten aus der purg vnd annder lanndtherrn mit In, vnd der Graff von krabatten in einem guldin rokg Truег der künigin dy Coron vor bis vnnder die kirchtür, da stuenden Sy baide ab, vnd man setzett In die Coron auff, vnd tzwen giengen vor ir mit dem zepptter vnd ainem kostlichem Silbrein Stab, darauf sas ain Rab, der hett ain guldnis ringerlin in seinem schnabel vnd giengen miteinannder durch die kirchen in den khor vnder den himel, den haben gehabt Sechs lanndtherrn, vnd die künigin ist dem kunig an der Lennngen seitten gestanden, von stund sein komen drey Bischoff vnd der legatt hat das ampt gesungen, vnd Ee man das ampt hat angefangen, da was ain gros Trumetten vnd pfeffen, Da hueben die Cantores an zusingen, Asperges me der versickel was, domine saluum fac regem etc. Darnach gesegnet der legat den ryng mit dem wortten, Benedic domine annulum hunc etc, darnach gieng der kunig vnd die kunigin an die kron hinauf für den altar, vnd der kunig stuend dem Bischoff zue der rechten seyten, vnd sy zue der Lennngen, da fragtt er yn ober wöltt nemen Beatricem nach (77) dem gesetz des herrn, Er antwort, wöltt, Desgeleichen mit mer wortten fragt er Sy vnd sy sprach auch, volo, Darnach gab der legat den ryng dem künig vnd sties im in an den vinger, Darnach nam der Bischoff den ryng vnd sties in der künigin an iren vinger, vnd Sy behieltt in, Darnach las man psalm vnd collectn darauff, darnach gesegnet er Sy Bayde mit den wortten, Benedicat vos deus pater, custodiat vos iesus xpus ostendatque faciem suam in vobis, ain Collectn darauff deus abraham, deus ysaac, et deus Jacob etc. Da fuertt der kunig die kunigin bey dem Ermel herab zue dem Stuel, da hueb man an zu Trumetten vnd zue pfeffen, Da gieng des künigs muetter zue dem künig, vnd gab ym gelügk vnd halset yn, desgeleichen Er Sy auch, vnd sagett ym ettwas in ein or, Desgeleichen tätt sy der künigin auch, Da hueb man an zusingen das Ambtt, vnd was das introitu, deus israhel sit nobiscum etc. da man gesungñ hatt das offertorium, da ist der künig zu oppffer gangen, vnd desgeleichen die künigin, vnd haben geoppffert zwelff guldin, vnd sein wider herab ganngen vnder den himel vnd da nyder knyett wieuor, vnd ain wallch hatt Ir die Coroñ das ganntz ambt gehallten neben ir vnd nach der wandlung hatt der Bischoff Sy bayde geseget mit einer lanngen oracion, da ist der künig vñ die künigin für den altar hinauff ganngen vnd der legat gab yn den segeñ oben, vnd sein herwider abganngen vnd nyder knyett, Darnach hat der kunig Bischoff kommuniartt vnd gesprochen deo gratias, von stund ist der legat herab ganngen, vnd hat die künigin genommen bey der rechten hanndt, vnd sy zue dem kunig gefuertt vnd hatt gesprochen, In nomine patris et filij etc. Et ammodo fit uxor tua, darnach hat er gesprochen, Sun hab Sy lieb, Als xpus lieb hatt gehabt die kirchen, vnd Sprach zue ir in latein, Ammodo fit vir tuus, hat In lieb, Als die kirchen hat liebgehabtt cristum vnd Sprach, Absinete hodie et cras et aliud cras etc Darnach gesegnet er Sy bayde, nach dem sätzttettman der künigin die Coron wider auff, vnd Sy ist in offem har geganngen, vnd ain pärttlein von grossen perlein auf irem haubtt, vnd ir har ist hynden ob dem pärttlein herab gehalten, vnd sy hatt angehabtt ain guldin rokg, der hatt gehabt ain prä m von weissen hermlein, das ist ainer grossen Spann prayt gewesen, vnd ain wälhin hat ir den Schwantz nachgetragen, als langk was der rokg das sy genueg hett nachhin zutragen, Sy truег auch ain kostlich halspandt von grossen perlein vnd daran ain häfftlin mit aine Schmaragd, der was grös als ain tawben ay, Nach dem Ampt sein Sy bayde miteinannder aus der kirchen gangen, vnd der künig ist auff ain Schwartz ros gesessen, das was getziertt mit goldd die zämgerätt Satteldegk alles Silberein vnd vergulltt, Darnach ist die kunigin auch auffgesessen auff ainen weissen tzellt der auch getziertt was mit golde, vnd der kunig vñ die künigin, vnd Ir brueder sein mit einannder In die purg geritten, vnd vil herrn, hynden vnd vorn mit grosser kostlikaitt in guldin Schawben in Samat inn guldin gerätten vnd

in guldin zämen, Darnach ist der künig vnd künigin zutysch gesessen in dem Sal an ain lanngt tael die get zu oberst über zwerch über den Sal, die selbig tael ist XXII schrytt lang, ob der bemelten tael, sein drew tuecher von Samat schon rott, die alle mit perlein kostlich gehefft sein, die schilt auch mit perlein vngerlanndt vnd der künigin wappen, auch mit grossen perlein gehefft, vnd ob yeglichem schiltt, ain perleine Coron vnd vmb die schiltt sein die tuecher kostlich geziert mit perlein gros vnd golde vnd mit hohen perleinplumeñ, Die bemelten tuecher sind zehen schritt praytt gewesen, vnd XXII schritt lang, darunder vnd Neben in dem Sal sein aufgeschlagen grosse guldeine tuecher der tzal ich nicht ways etc inn der mitt derselben taeln ist der künig vnd künigin ym zue der Lengken seitten zutysch gesesseñ, vnd Sy zway haben allain aus guldin schusseln geessen, Sünst nyemandt, Die künigin hat angehabt (78) ain guldin rokg, auff Irem haubtt hatt Sy getragen ain perlein krantz vnd vnder dem perlein krandz hat Sy tragen ain klains puchspämenis krantzlein, das ist hynnden auf dem perlein kranztz gelegen vnd Sy ist in offem har da gesessen, vnd ain walch hynndt ir gesessen vnd an wellich seitten Sy hatt gesehen, hat ir der walch das har darnach gestrichen. Zue der rechtten handt des künigs ist gesessen der künigin prueder, vnd die walhen nacheinander an der seiteñ derselben tael neben der künigin ist gesessen hertzog Cristoff, vnd neben im die Bot-schafft des herrn hertzog Ludwigs des pfaltzgrauen vnd anndr nach der lenng des Sals sein gesessen der legat vnd vier Bischoff bey im, Darnach die lanndtherrñ vnd Grauen, auch tzwen tysch mit walhen, Da man her trug zue Essen, Sind vor des künigs essen gangn vier lanndtherrn die da essen getragen haben, die sind kostlich geziert gewesen mit Seyden, vnd vor den andern essen auch vier desgeleichen, Das erst essen ist gewesen confect, Das annder essen was darob vnd darynn waren lebentig vogel die schon singen, das dritt ain Schwartz wildpratt, das vierd ain gehegckh in schnitn weyss vnd prawn, das fünfft was verguldt was verguldt aychorñ die stygen auff ain puchspawmen pawm vnd die bletter waren verguldt, Das Sechst pirghuenr vnd Cappawn auch verguldt, die stuenden auff den fuessen mit gelben äppfeln, Das Sybendt was ain garten vmbzeintt vnd auf dem zawm sassen vögel, vnd was weysser vnd prawner gepachner zucker vnd Confect vnd in der mitt ging ain guldener mystpawm auff, daran hiengen pirnn vnd confect, als ain klaine wälische nuss, die waren prawn vnd gruen, Das Acht reysch, das newndt gepratens wildpratt newnerlay, das zehennndt eingemachte huener in ainer gelben prue, Das aindlifft gepachen Strawben, da man nu geessen hatt, Stued der künig vnd künigin auf, da sein die pottschaftt des herrñ hertzog Ludwigs vnd des pfaltzgrauen vnd annder hergetreten mit irer schanckung vnd haben der künigin geschencktt, Desgeleichen dy andern herrñ, auch die tretzn etc da sy nu all geschenckten, da redett yedes herrn pottschaftt lang vor dem künig vnd künigin vnd entschuldigten ir herrn und her Jörg vom Stain, tatt dem künig und künigin das wortt vnd danckett In. Item an dem heiligen abent ist ain kostlicher Busawner tod gelegen, ist des künigs von napels gewesen, vnd man hat inen mit der process aus allen klosteren zu kirchen tragen, vnd er hatt alls sein guett zue der kirchen geschafft, dann die pfeiffen hatt er mit ym gefuertt, Auch desselben tags ist der walhen Esel tod, der die guldin von napels hatt tragen, Auch haben tzwen an dem heiligen abent zu nachtt vmb funnfte gestochenn etc. Item an dem weychännacht tag ist der künigk heraus der purg geritten, mit seinen dienern gein vnser frauen vnd ist processen vmb die kirchen ganggen, vnd wider hinein, vnd ist da bey dem ambt beliben, vnd da man das offertorium sang, da gieng der künig gein oppffer, vnd sas neben dem altar nyder, vnd es was ain gross Trumetten in der kirchen, vnd da beliben bey dem ampt, mit vil herren ist er geritten wider inn die purg. Item an Sanndt Stephans tag hatt der künig an getragen ain gelben rokg, der ist mit perlein vnd von Edelm gestain aufgestickt vnd ain klainat darjnn sein gestanden drey michel palas, vnder dem palas stet ain diemand, als gros als ein grosse haselnuss vnder demselben diemandt hanngt an einer guldin ketten ain Schmaragd als gros als ain halbs Ay, vnd vnden an dem Schmaragdñ hangt ain perlein als gross als ain haselnüss vnd auff den rokg gestickt ain zwyuach panndtt gleicherweys als wer es (79) ain halspandtt mit grossen perlein, als michel haselnuss, auff dem andern gerechten Arm hat er getragen ain gestickten kostlichen erml reylich von perlein vnd mit gold gemacht, da mytten ain fledermauss von grossen perlein vnd die flugel mit guldin flinderlein, alles auff das kostlichest gemacht, vnd den Schmaragdñ schätztt man vmb zehen tawsent guldn Item an aller kynndlein

tag ist die Tunaw zue ofen mit eyss gerunnen vnd dieselbigen nacht ist Sy wider zue geforn, dasman des morgens darüber ist ganngen, geritten vnd gefaren, vnd ain ross ist hinein geuallen vnd ertruncken, ist XXXII guldn werth gewesen, vnd über die Tunaw sind Sybennhundert vnd fünf schritt, Item auch an dem obermelttem kyndleintag ist der grosmechtig herr Pangratz waydo aus Sybenbürgen des künigs vetter gestorben, vnd ist da gelegen in ain Schwartz hauben die ist kostlich getziert gewesen mit gold vnd perlein vnd aus allen klöstern vnd kirchen, die haben da Inn der stuben vnd kämern gesungen, yeder sein gesanngk Bis an den montag, hatt man in auff ain wagen gelegt, vnd ain Schwartz damaschkens tuech darüber vnd Sechs grosse Schwartz ros an dem wagen, Die zäm Silen vnd ofttergeschirr was alles auch mit schwartzem Samatt übertzogen, vnd tzwen münich sein vornn auf dem wagen gesessen, vnd tzwen dahynndn, vnd mer dan hundertt wynttlicht sein vor vnd nach dem wagen ganngen, vnd in belayt fur das tor hinaus, Darnach hattman zue vnser frauen in dem kor auff die Stuel vorn vnd hyndden auch an die erden übertzogen mit schwartzem machlischem tuech, Darnach hattman pangratz wayda In dem haws aufgeperrt, da sein komen die lanndtherren auch die Burger von ofen all in schwartz, vnd sy sein all vor dem processen ganngen, Darnach sein ganngen zwen knaben der yeder yn seiner hanndt trug ain wächseins rots wynttlichtt vnd in yeder kertzen sein gesteckt hundertt guldin vngre, Darnach sein ganngen XVI knaben vnd hatt yeder zwäy wynttlicht tragen, die auch mit guldin sein ausgesteckt vnd in yeder kertzen ist gesteckt XXV guldin vngre vnd in allen kertzen sein gesteckt tawsentt guldin die sein all dem pfarrer geoppffert worden, dan XV guldin haben die vngern daraus gestolen, nach den wynttlichtn sein ganngen zwen, hatt yeder tragen Ain Silbreine schüssel fur ain hundert guldin vngre pfennyg (80) Darnach hatt der künig lassen tragen über hundertt wynttlichtt, vnd Syben truegen was Sy ymmer tragen mochten vnd prunnenicht, Aber man hatt Sy geoppffert, Nach dem truegman, ain kostliche Schwartz van vergullt sein wappen, die stann was auch schwartz, Darnach trueg man dy par, die trugen vier lanndthern gein vnserfrauen in den kor vnd den van dafür, da hueb man das Requiem an zusingen, Da man sing das kyrie eleysoñ, da trueg man dem künig ain kertzen mit den hundert guldin dar, vnd er gieng dahin gen oppfer vnd der künigin prueder mit ym, darnach der legat, vnd die andern lanndherrn, vnd die walhen der waren XV, die trugen die andern wynttlicht mit den guldin, vnd oppfferten Sy vnd waren in yeder kertzen XXV guldin, Da man das offertorium sang, da trug man dem künig die anderñ kertzen zue mit den hundert guldin, vnd oppfert Sy, vnd der künigin prueder mit ym als vor, Da tzoeh ainer ain schwert aus vnd schlug drey schleg inn die vanstann vnd prach sy ab, vnd warff Sy neben der par an die erd, Die andern lanndtherren vnd purger die oppfferten in dem lanngcklhaws vnd kainer auff dem fronaltar, vnd giengen allweg zwen vnd zwen mit wynttlichtn für all alttar vnd der ain oppfert sein kertzen, nach dem giengen die mit den tzwayn schusseln mit den pfennyngen, vnd auff yeder Altar gaben sy tzwo hanndtuol pfennig vnd gaben das öbrig armen läwtten, Darnach ist der künig auf ainem schlitten in die purg gefaren. Item der Sunntags vor dem neuen Jar zu Nachtt haben drey palpierer dem künig sein marstaller erschlagen vnd tzwen oxsen tzugen den toten herauff für das ratthaus, vnd man lies da lanng ligen, darnach hatt man Sy all drey gefangen vnd in das loch gelegt, Item die künigin von Napels hat gehabt ain kostlichen schreiber der alle ding beschriben hatt, was Sy heraus vertzert haben, der hatt nur ain aug gehabt, vnd er ist zuhof in ain stuben komen vnd hatt dy vngern mit aulafurka geworffenn, da sein die vngern zugefaren, vnd haben ym das anndr aug mit einem dawm auch ausgedruckt, das er nu gar plindt ist, Dieselben all die In der stuben gewesen sind, die hatt der künig all lassen vahenn, darnach pald haben die vngern ainem wällischem pfaffen auch ain aug ausgedruckt mit einem wächsin wynttlichtt, Item an dem neuen Jar hat der künig geladen die prelätten vnd herren vnd er kam inn den Sal, vnd pald ist die künigin mit iren Jungkfrauen vnd frauen in einem guldin rogg mit zöblein verprämmt auch in den Sal komeñ, vnd sy hatt auf irem haubt gehabt ain schlawlein vnd darauf ain puchpawmeins krantzlein, Da sy zue dem künig auff die pünn kam, da nam Sy das krantz vnd satzt es dem künig auff, das er die klag seines vettern hinlegett, Da sein Sy zue tysch gesessen mitten An die tael, vnd der legatt vnd die walhen sein dem künig zue der rechten seitten gesessen, Neben der künigin sein gesessen Hertzog Cristoff, Grafen von Eberstain,

des pfaltzgrauen bottschafft her heinrich von miltitz der herrn von Sachsen pottschaftt, darnach der von penn Hertzog Ludwigs ratt, Darnach Hertzog Otten pottschaftt, vnd nach der Lenng des Sals sein gesessen an bayden seyten die prelätten vnd die andern herren, vnd ain tysch mit walhen, da sy nu all gesessen waren, da sein herganngen das erstenn ain docter des Bischoffs von wotzen, vnd hatt geschencktt ain guldenis trühlein vnd tzuwo scheyrn von cristallen, vnd ain grossen pecher von Caladon, darnach sein komen die Statt Sigadein vnd haben geschencktt fünff grosse grabe ross, vnd ain Schwartz vnd tzuwo gross scheürn vergulltt, Die von hermanstat vnd die von Schosburg haben geschencktt ain giesuass, das was gemacht von einem austzug vnd ain gross peck vnd Syben hoch scheürn, alles kostlich vergulltt, darnach die von pressurg auch ain kostliche giesskadeln vnd ain gross peckh, vnd tzuwo hoch scheürn darnach die von ödenburg drey guldin köpff Die von midwesch vier scheürn vnd ettlich medrein kursen darnach die Graner aus Siebenbürgen Sechs scheürn vnd ain degkh auff ain pett, Nösen aws Siebenbürgen Sechs scheurn, klausenburg aus Siebenbürgen zuwo scheurn, zwen tebich, vier panesen vier handtpögen mit irem gerätte, die von krabaten, zuwo scheürn vnd tzuway stuck Samat prawn vnd grab, Die von dem kremnitz aus dem sal vier scheürn, vnd ain messer, das hett von gold ain schaid, Die von weglab zway stuck Atlass vnd tzuwo scheurn, Darnach der leberschy vnd der fretter haben geschenckt ain grossen Semelwegkch, die Juden haben geschencktt zwen, ain prawn huett, darjnn ain grosser pusch Raygerfedern, vnd zwen gross lebentig hirsen vnd tzuway rech vnd acht pfaben, darnach hattman geschenckt ettliche guldeine tuech, vnd was man vor essen geschenckt hat, habe ich nicht beschriben. Item darnach hat man hergetragen das erst essen sein vorganggen vier lanndtherren vnd Sechs darnach vnd ist gewesen Confect in hohen guldin schüsseln, Das ander Hunnr vnd Cappawn (81) in ainer gelben prue, das dritt wildprätt in einem pfesser, das vierd waren Sultzuisch in einem keskörblein auff einer guldin schüsseln, inn der mitt ist gestanden ain haubttstück, daraus ist ganngen ain misstlerpawm vergulltt, darumb stuenden nur tzagelstück in die hoch auff vnd alle vergülltt vnd die Sultz was weys vnd prawn, Das fünfftt waren pratten Spensaw, vnd allerlay wildprätt, das sechst gesotten visch, das Sybendt waren vashünr gelb mit wein perlan gesprenngtt, das achtt was ain Schachtzagl von mandl milich prawn vnd wayss, die roch, vnd allstain waren von zucker vergulltt, Das newndt vass hünr in ainer Schwarzen prue, das zehennndt pachen oblat vergulltt, vnd inn der mytt ain pawm von puchspawm, vergulltt, vnd ain van jnn dem pawm, darynn ist gewesen des kunigs wappen und der kunigin, vnd sind baide wappen mit einem helm gekröntt, das andlifftt ain koch, Das zwelftt gepachn Strawben, vnd diweil man geessen hat ist ain Sölliches Trumett, paugken vnd pfeffen gewesen, als dan an einem sollichen hoff gewonhait ist, Darnach hatman tanntzt, vnd der kunigh hatt angehabtt ain perlein rogkh, das nyemandt nichts anders gesehen möcht, dan perlein gross vnd klain, vnd zuwo rott hosen an, vnd er hat dy kunigin In ir tzymmer gefuertt Item an pfintztag nach dem newen Jar hatt man gehabtt zue ofen ain grosse processen aus allen klöstern vnd kirchen, vnd es sein nicht mer dann drythalbs vnd zwaintzig weyb mit ganngen vnd man gieng darumb, das die turgken die taber vor Sandro haben gewonnen, vnd vil seins volcks erschlagen Item an der heilig drey künig abentt haben vier gestochen vnd gerennt, Darnach sein komen zuwo processen aus der pfarrn mit dem heyligtumb, vnd sein hineinganggen In des künigs gemach, vnd Sy wurden von dem kunig vnd kunigin gar schon empfangn, Da hies der kunig die öbristen nydersitzen mit dem heyligtumb, Do gieng der künig hin, vnd knyett für dass kräwtz nyder und lies sich bestreichen, desgelleichen dy künigin, auch des künigs muetter, darnach sein lanndherrn, darnach dy Jungkfrauen, vnd wem es der kunig gunnde, So sy nider knyetten, den zoch er bey dem har auff, Darnach trueg man her auff drey guldin schüsseln mit hohen fuessen, darjnn was Confect, vnd acht guldin scheürn, vnd nach dem rawchen gab man den herrn zu trungken, vnd Sy truegen des ersten trincken dem kunig, aber er woltt vor seiner muetter nicht trincken, darnach tranck er, vnd gab der kunigin vnd der pfarr gab den Segen mit dem kräwtz und dahin Item an der heiligen drey künig tag hatt der künig selbmerder gerennt, vnd der kunig hat angehabtt ain schwebischen rogkh, der was von hohen guldin lawbern gesticktt, vnd die vallten waren schön perlein, vnd er hett auff seinem huett ain Galein, die was guldein vnd darjnn Jungkfrauen die tzuogen an den rüderinn in der Galein ain

Seglpawm, daran was ain Segl, des künigs varib, vnd sein ros hatt gehabt ain guldeine degkh, vnd ain wenig mit gruen gemustert, Das ross hett an seinem halls ain gross guldenis halspandtt, daran hiengen gros schellen, vnd der dreffwertag hat mit dem künig gerennt, vnd Sy haben gar schon gerennt, vnd ist keiner geuallen, Da sy nu hetten eingeleggt zu treffen, da gieng dy künigin aus dem vennster, vnd woltt dem künig nicht zusehen, vnd es was nach vieren, Darnach vmb tzehne jnn der nacht hatt man zuhof drew was holtz getan, vnd drew grosse fewr gemacht, von stund Sind Sechs komen, vnd haben gerennt vnd gestochen, vnd nach dem rennen truog man zutrinken her, vnd der künig nam die künigin bey der handt vnd fuert Sy in die kamer, Da wartten die walhen lanng vor der tür, wan der Sy herwider aus woltt schicken, Aber er behielt Sy dynnen, vnd der Hochtzeit ward nyemandt jnnen, weder mit essen noch mit trincken, vnd man hies die alltten weib vnd jungkfrauen ausgeen in ir tzimmer vnd der künig lag also Bey, vnd gewan die pastein mit dem sturm, Item des morgens am Erichtag Ee es mittag was hett der künig dy walhen reylich begabtt mit rossen, guldein schawben vnd Samattñ kostlich vergulltt (82) scheürn vnd klainatt, vnd sind also dahin gerytten, vnd die mörin sein schrittling auf den mawlen gesessen als die man, darnach zugen des pfalztzgrauen Hertzog ludwigs, vnd Hertzog otten ratte wegk, vnd der künig hat Sy auch reylich begabtt mit schon rossen, Schawben vnd scheürn, vnd annder kostlich Silbergeschirr, Darnach hattmann alle tag gerennt vnd gestochen, vnd der künig hatt dabey gehalltn in einem guldin Schlitten vnd die künigin bey ym, vnd der künig hett an ain gruene Schawben, vnd die künigin ain guldin rogkh, mit einigen Ermelln, vnd er hett Sy in ain lanngen gugeltzippffel gewickelltt, das man ir das angesicht nicht gesehen mocht, Darnach fueren Sy heraus der pürg in die statt auf dem guldin Schlitten vnd ain schon weyss ross darjnn, vnd fueren in der stat vmb, Da es nu abendt ward hatt ain walch bey der tunaw ain vischer erstochen, vnd er ist pald gein hoff zue der künigin gelauffen Item da nu aller geschechernerding mit dem einreitten seiner künigklichen genaden auch der künigin vnd empfangung, Auch aller kostlikaitt ergangen vnd ain enndt was, wie vor stett, Mag ich nicht vergessen des namhafftigen herrn matheus Herber dietzeit verweser vnd ausrichtter aller seinen küniglichen genaden klainatt von Gollt, Silber, vnd Edelln gestain vnd geschmayd hernachgemelltt, Des ersten wie der Sal inwendig ein gestalt hat, der Sal ist hundert schritt lanng vnd XXV schritt praitt vnd hat Jn der mitt nach der lenng herab, acht hoch pfeiler, da die gewelz zue geschlossen sein, In demselben Sal sein aufgezogen gewesen vil guldin tuecher vnd es sein XV tuechpraitt aneinander genäet zue einem tuech vnd annder kostlikaitt die der Sal auswendig vnd inwendig hatt, ist mir zu maisterlich, das will ich den maistern beueln In dem Sal gestanden, acht Credentz die all kostlich vnd reylich mit grossen scheürn vnd flaschen besetzt waren. Item die Siben wil ich sten lassen und wil schreiben der ainen, die ist gemacht vmb ain pfeiler ain vierußg, vnd es ist, yede seitten lanng gewesen XXXI schuech, vnd yede seitten hatt XI stappffeln, das ist XLIII stappffel, vnd all reylich besetzt vnd die obristen drey tzeyll sein von lauternn golde gewesen, vor der Credentz sein gestanden VI protschaff die waren alle rein Silber vnd so hoch, das Sy ainem über dy gürteln auf sein gangen, vnd yedes schaff wigt über hundertt marckh. Item neben den protscheffern an der erd ist gestandden ain Silbreinis gyespeckl, des fuees was kostlich gemacht von ainem austzug vnd in dem peck stuend aber ain austzug mit vil pillden das was tzweyer Spann hoher, dann ich geraichen mocht, vnd hatt fünff hundertt marckh, Auch stuenden da tzway Silbreine Aingehürn, das grösst was als ain tzylligs ross, vnd das hornn was ainer klaffttern lanngk, vnd hynnden in gollt geuast, das aingehürn hatt an seinem halls gehabt ain gross halspandtt mit den Syben lannden, vnd die män, vnd der Schwantz sein vergulltt gewesen. Item an der andern seitten der Credentz ist gestandñ ain Silbreins vas, das was als gross, als ain Sechs emrigrs väss, das hett vier pippen, darinn was maluasier, rayfal, mistatell, vnd das was stuend auff hohen Silbrein schrägen. Item darn ach stuenden Silbrein kanndeln vnd vergulltt, die ainem man vnder die öchsen sein ganng, auch flaschen vergulltt, darjnn sind zwuo schüsseln gewesen, vnd ain andre flaschen, vnd oben auff der flaschen ain guldeinr koppff, vnd die flasch was beklaydtt mit tzwayen halspanndten, von perlein vnd diemandñ, vnd annder edel gestain, vnd andre kostliche klainatt, von grossen merklichen stucken, die ich nicht beschreiben mag, Doch inn der tzall one die grossen stuck ist gewesen newnhundertt vnd Syben-

vndtzwaintzig stuck, die man auff allen tischen genützt hatt, köpff, schüsseln gross vnd klein die sein nicht jnn der zall. Darnach hatt mich der (83) der mory In dy küniglich Silberkamer gefuert da habe ich gesehen des ersten drey hawffen Silbreiner schüsseln, vnd ain, die waren schön vergullt, vnd padschäffer oder padtzechter, padwennndl vergulltt vnd vnergulltt, Auch manigerlay gyeskandl vnd peckh vnd anddre kleinatt, auch die tzway huettl die der pabst dem künig auch ain guldnis Schwertt geschicktt hatt. Item die tzall aller stuck ist drewtawsennt vnd Sechsvnnddreysigk, Item an Sontag nach paulj heremite haben aber vier gestochen da ist ainer mit ross vnd mitt alin ain tyeffen keler geullen, darnach ain maler, vnd ain Seydennatter haben auch gestochen, Die weil hatt ainer, einem maler gesellen ain päwttel mit guldin abgeschnyttten, Item am Sambstage pauli heremite, ist ainer öber die tunaw gefaren mit einem was wein, vnd die ross sein jn die Tunaw geulleñ vnd ertruncken, Aber den wein haben die vngern wider heraus getzogen von stundan ist einer auff einem hohen ross nachher gerennt vnd hinein geullen, dasmañ weder man noch ross nymnd gesehen hatt, Item desselbigen tags hatt der künig lassen eyss Inn die purg fueren lassen, vnd Sy haben vil löcher gemacht, da ist ainer in ain loch geullen vnd über lanngk ist er uyder zue einem anndern loch heraus gefarett, da hatt in ainer bey dem har begriffen vnd heraus getzogen Item der künig hatt vier dörffer, die muessen ym haytzen vnd kerenn, vnd Sy haben den gewallt zuetelen, verpergen Sy es So fuett mann in nichts, Begreyfftt man Sy aber damit, So gibtt man Yn päharumpältzam Item ain lanndt hayssett die zeri, wann ain künig hochzeit hatt, oder ain Sun ausgibt, So muessen Sy im zwayund-dreyssigtawsent ochsen schencken Item ain wald ligt bey XII meylen von ofen, der ist vier meil lanngk vnd es wachsen nur öppffel vnd pirn darjnnen...*

* A betűhűségét megfélelő betűjelek hiányában nem tudtam mindenütt megértani.